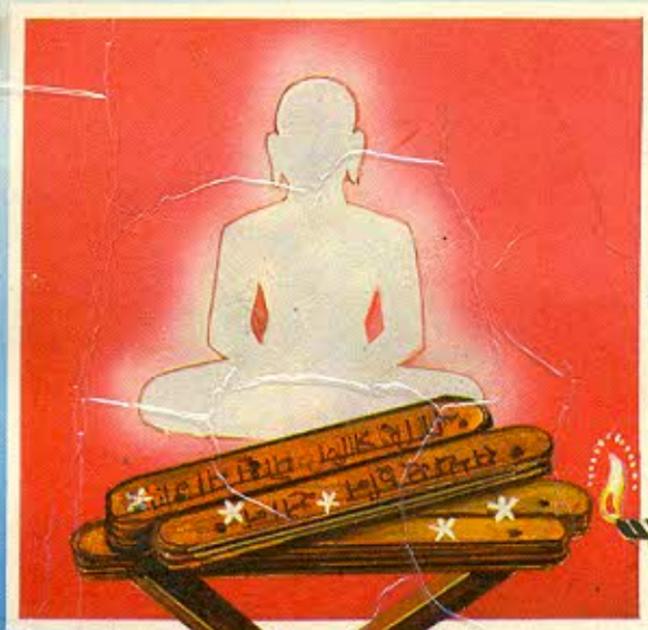

సమృద్ధి కౌముది

పండితరత్న
ఎ. గుంటూరు రామకృష్ణ
జన్మ శతాబ్ది 1888-1988

ಜನ್ಮಶತಾಬ್ದಿ ಪ್ರಕಟಣೆ - ೨೩

ಸಮ್ಯಕ್ ಸ್ವಕೌಮುದಿ

ಲೇಖಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಎತೂರು ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು

ಪ್ರಕಾಶನ :

ಪಂಡಿತರತ್ನ ಎತೂರು ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿ ಟ್ರಸ್ಟ್

ಜನ್ಮಶತಾಬ್ದಿ ೧೮೮೮-೧೯೮೮

ಆಶೀರ್ವಚನ

ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ ? ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರ ಬಾಯಿಂದ ಕೇಳಿದ ನೂರಾರು ಕಥೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ವರಾದ ಮೇಲೆಯೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರಲು ಆ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ನೀತಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಲೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಮನೋರಂಜಕ, ನೀತಿಬೋಧಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಓದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಮನವನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಸರಳ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಶತಮಾನದ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀತಿಬೋಧಕ ನೂರಾರು ವಾಕ್ಯಗಳು, ಹಲವಾರು ಮನಮುಟ್ಟುವ ಕಥೆಗಳು ಇದ್ದು ಆಬಾಲವೃದ್ಧರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಎರ್ತೂರು ಶ್ರೀ ಶಾಂತಿ ರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ತಮ್ಮ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು, ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರವಾದ ಸಾಪಗ್ರಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯವು ಕಥಾಸಾಗರವೇ ಆಗಿದೆ. ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಜೈನರ ಕೊಡುಗೆಯೂ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ. ಸಂಸೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೈನ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಇಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ತರುವ ಕಾರ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರ್ಯವು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಶ್ರೀ ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಇದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿಯಂತಹ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಮುಂದಾಗಿದ್ದುದು ಅವರ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ ಜನ್ಮಶತಾಬ್ದಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿಯನ್ನು ಪುನರ್ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸ್ತುತ್ಯಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಯೋಗ ನೀಡಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸನ್ಮಂಗಲವಾಗಲಿ.

ಕರ್ಮಯೋಗಿ

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀ ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಭಟ್ಟಾರಕ ಸ್ವಾಮೀಜಿ

ಪ್ರಕಾಶಕರ ವಿಜ್ಞಾಪನೆ

ಈ 'ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹಿಂದೆ ೧೯೩೭ರಲ್ಲಿ ಸ್ವ. ಎ. ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರೇ ಬರೆದು ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ್ದರು. ನಂತರ ೧೯೭೦ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣವಾಯಿತು.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ತೃತೀಯ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ನಿರತವಾಗಿರುವ ವಯನಾಡಿನ ಜೈನಸೇವಾ ಸಮಾಜದವರು ಮುಂದಾಗಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿ ಹಾಗೂ ಅನುಕರಣೆಯೇ. ಈ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣದ ಮೂಲ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಡಾ|| ಹಂ. ಪ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯನವರ ಸಲಹೆ ಹಾಗೂ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಅವರೇ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ "ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿ ಪರಂಪರೆ" ಎಂಬ ಒಂದು ಪರಿಚ್ಛೇದವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ತುತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಡಾ|| ಹಂ. ಪ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯನವರಿಗೆ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಭಟ್ಟಾರಕ ಸ್ವಾಮಿಜಿಯವರು ಈ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ 'ಅಶೀರ್ವಚನ' ದಯಪಾಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಗಳವರಿಗೆ ಈ ಟ್ರಸ್ಟ್ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀ ಎಂ. ಎಲ್. ಚಂದ್ರಕೀರ್ತಿರವರಿಗೂ, ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಚ್ಚು ಕಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಲೋಟಸ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್‌ನ ಮಾಲೀಕರಿಗೂ, ಅಂದವಾದ ರಕ್ಷಾಕವಚವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಸ್. ಪದ್ಮರಾಜ್‌ರವರಿಗೂ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಾಕವಚವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಿ.ಬಿ.ಡಿ. ಪವರ್‌ಪ್ರೆಸ್‌ನ ಮಾಲೀಕರಿಗೂ ಟ್ರಸ್ಟ್ ತನ್ನ ತುಂಬು ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು
೧೯-೪-೧೯೯೯

ಪಂಡಿತರತ್ನ
ಎ. ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿ ಟ್ರಸ್ಟ್.

ಸಮರ್ಪಣೆ

ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ವಯನಾಡಿನ ಜೈನಸೇವಾಸಮಾಜವು ಧರ್ಮಪ್ರಭಾವನೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸುವಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜಭಾಂಧವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಜೈನ ಸೇವಾ ಸಮಾಜದವರು ಈ

'ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿ'

ಗ್ರಂಥದ ತೃತೀಯ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಸ್ತುತ್ಯಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿರುವ ಜೈನಸೇವಾ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ಮಹನೀಯರಿಗೂ ಪಂಡಿತರತ್ನ ಎ. ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಮ್ಯಗ್ ಶರಣ ಸಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರ ಗಳು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ. ದರ್ಶನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೋಟವೆಂದು ಅರ್ಥವಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಂಬಿಕೆಯೆಂದರ್ಥ. ಯಥಾರ್ಥವಾದ ದೇವ ಗುರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತತ್ಪಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಸಮ್ಯಗ್ ಶರಣವೆಂದೂ ಸಂಶಯ ವಿಪರೀತಿ ಅನಿಶ್ಚಿತಗಳಲ್ಲದ-ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಮ್ಯಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ಪ್ರಾಣಿಬಾಧಾರಹಿತವೂ ನಿರ್ದೋಷವೂ ಆದ ಆಚರಣೆಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಮೂರಕ್ಕೆ "ರತ್ನತ್ರಯ" ಎಂದು ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತವಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಗ್ ಶರಣವು ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಅದಿದ್ದರೇ ಜ್ಞಾನ ಚಾರಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ. ಇಲ್ಲ ವಾದರೆ ಅವು ಮಿಥ್ಯಾ-ಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರಗಳೆನ್ನಿಸುವುವು. ಇವು ಮೂರೂ ಆತ್ಮನ ಗುಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಸಮೀಚಿನಶ್ರದ್ಧಾರೂಪವಾದ ಸಮ್ಯಗ್ ಶರಣಕ್ಕೆ ಜೈನಾಗಮದಲ್ಲಿ "ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ"ವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಅದೇ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ವಿಷಯ. ಬೆಳದಿಂಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕೌಮುದಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಮನೋರಂಜಕ ವಾದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವೆಂಬ ಕೌಮುದಿಯೂ ಇದನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡುವವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಸಂತೋಷಗಳನ್ನೂ ಕೊನೆಗೆ ಮುಕ್ತಿಸುಖ ವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ "ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಕೌಮುದಿ"ಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮ ನೀತಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇಷ್ಟು ಮನೋರಂಜಕವಾದ ಸುಲಭ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವ ಗ್ರಂಥವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ, ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಮರಾಠಿ ಯಲ್ಲಿಯೂ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ, ಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ತ್ವವೂ ಮನೋರಂಜಕತೆಯೂ ಅನುಮಿತವಾಗುವುವು.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯರೂಪವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಆಚಾಲಿಸ್ತೀಯೆಂದೂ ಹೊಂದಲವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇದರ ವಿಷಯಸೌಷ್ಠವವನ್ನು ನೋಡಿ ಇದನ್ನು ವಚನರೂಪವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಕುತೂಹಲವಿದ್ದಿತು. ಈಗ ಅದು ನೆರವೇರಿರು ವುದು.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಗ್ರಂಥ ವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾದ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಶ್ಲೋಕಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಭಾವಾರ್ಥದೊಡನೆ ಕೊಟ್ಟು ಬರೆದಿರುತ್ತೇನೆ. ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಭಾಷಣಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವವರಿಗೂ ಜನರಂಜಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೂ ಉಪಯೋಗಕರವಾದ ಅನೇಕ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ವಿಷಯಗಳೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುವು. ಇದನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪಠನಮಾಡಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ.

ಈಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ೨೫೦೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮಗಧದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೇಣಿಕಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನು ಗೌತಮಗಣಧರರಲ್ಲಿ ಈ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದೀ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನೆಂದೂ ಅವರು ಅವನಿಗೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದರೆಂದೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗಿನ ಕವಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಅನೇಕ ನೀತಿಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕ ಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ವಿಷಯಪರಿಪೋಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಲ್ಲದೆ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಗೌತಮಗಣಧರರೇ ಹೇಳಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಈ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಾ ಧಾರದಿಂದ ಕಲ್ಪಕಲ್ಪಯ ಮಂಗರಸನು ಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥವಾದರೋ ಶಕ ೧೪೩೧ ಸನ್ ೧೫೦೯ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ.

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಗ್ರಂಥಗಳು

	ರೂ. ಪೈ.
೧. ದಶಲಕ್ಷಣ ಧರ್ಮಗಳು	3-00
೨. ಮೃತುಮಹೋತ್ಸವ	3-00
೩. ಜಿನಭಜನಸಾರ	8-00
೪. ನಾರೀ-ಕರ-ದರ್ಪಣ	3-00
೫. ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ	4-00
೬. ಧರ್ಮಪರೀಕ್ಷೆ	14-00
೭. ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹಃ (ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಂಗ್ರಹ)	7-00
೮. ಪರಮಾತ್ಮಬೋಧ	3-00
೯. ಶ್ರೀಪಾರ್ಶ್ವತೀರ್ಥಕರಚರಿತ	3-50
೧೦. ಶತಕತ್ರಯ (ರತ್ನಾಕರ ವಿರಚಿತ)	10-00
೧೧. ಜೈನಧರ್ಮದ ಸನಾತನತ್ವ ಮತ್ತು ಮಹತ್ತ್ವ	3-00
೧೨. ಜೈನವೇದ ಮತ್ತು ಶ್ರುತಪಂಚಮಿ	3-50
೧೩. ಪುರುಷಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಪ್ರಾಯಃ	6-00
೧೪. ಇಮ್ಮೋಪದೇಶ	4-00
೧೫. ದಶಭಕ್ತಿಃ	14-00
೧೬. ಸುಕುಮಾರಚರಿತ್ರಾದಿಸಂಗ್ರಹ	4-00
೧೭. ಅನ್ಯಯೋಗವ್ಯವಚ್ಛೇದಿಕಾ	6-50
೧೮. ಶತಕದ್ವಯ (ರತ್ನಾಕರ ವಿರಚಿತ)	7-00
೧೯. ಪೂಜಾಸಾರಸಮುಚ್ಚಯಃ	16-00
೨೦. ಯೋಗಾಮೃತಶತಕಂ	4-00
೨೧. ಸಜ್ಜನಚಿತ್ತವಲ್ಲಭಃ	4-00
೨೨. ಭಕ್ತಾಮರಾದಿ ಪಂಚಸ್ತೋತ್ರ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	10-00
೨೩. ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿ	12-00

ವಿಕಾಸ :- ಪಂಡಿತರತ್ನ ಎ. ಶಾಂತಿರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಿ ಟ್ರಸ್ಟ್,
 ನಂ. ೩೬೯, ೪೨ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ೮ನೇ ಬ್ಲಾಕ್,
 ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೮೨.

ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಮಃ

ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿ

ಪ್ರಥಮಪರಿಚ್ಛೇದ

ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ಭರತಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಗಧದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜಗೃಹವೆಂಬ ದೊಂದು ನಗರವಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ಎರಡೂವರೆ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಿತ್ಯೋತ್ಸವಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದಲೂ ಸತ್ಯಸದಾಚಾರಸಂಪನ್ನರೂ ಧರ್ಮಪರಾಯಣರೂ ಆದ ಶ್ರಾವಕಜನರಿಂದಲೂ ಶುಕಪಿಕಾದಿ ಪಕ್ಷಿಸಮೂಹ ನಿಬಿಡವೂ ವಿವಿಧ ತರುಲತಾ ಶೋಭಿತವೂ ಆದ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೂ ಹಂಸ ಸಾರಸ ಸರಸೀರುಹನಿಬಿಡೀಕೃತವಾದ ಸರೋವರಗಳಿಂದಲೂ ಅಮರಾವತಿಗೆ ಸದೃಶವಾಗಿ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಸಕಲಕಲಾಪ್ರವೀಣನೂ ಸಮಸ್ತ ರಾಜನೀತಿ ವಿಶಾರದನೂ ಶೌರ್ಯೋದಾರ್ಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯಾದಿ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ರೂಪಸೌಭಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನನೂ ಧಾರ್ಮಿಕನೂ ಆದ ಶ್ರೇಣಿಕನೆಂಬ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನು ಸಮಸ್ತ ಮಂಡಲಿಕ ರಾಜರಿಗೆ ಮಂಡನಪ್ರಾಯನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಸದ್ಧರ್ಮಪರಾಯಣಳೂ ಪತಿವ್ರತಾ ಶಿರೋಮಣಿಯೂ ರತಿಗೆ ಮಿಗಿಲೆನಿಸಿದ ರೂಪವತಿಯೂ ಸಮಸ್ತಗುಣಸಂಪನ್ನಳೂ ಆದ ಚೇಲಿನಿಯೆಂಬುವಳು ಅನುರೂಪಳಾದ ಪಟ್ಟಿಮಹಿಷಿ. ಅಂದಮೇಲೆ ಶ್ರೇಣಿಕನು ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಮತ್ತೇಕೆ ಹೇಳಬೇಕು ?

ಒಂದು ದಿವಸ ವನಪಾಲಕನು ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ-ಕೋಣ, ಇಲಿ-ಬೆಕ್ಕು, ಹಾವು-ಮುಂಗಸಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜಾತಿವೇರವನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಗದ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಸೇರಿರುವವರು.

ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಯುಕ್ತನಾಗಿ "ಇದೇನು ಶುಭವೋ ? ಅಶುಭವೋ?" ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಮುಂದೆ ನಡೆದು ವಿಪುಲಾಚಲವೆಂಬ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಸಕಲ ಸುರಾಸುರೇಂದ್ರರನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಜಯಧ್ವನಿಯಿಂದ ಸಕಲ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗೊಡುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವುದೂ ಜಗದಾಶ್ಚರ್ಯಕರವೂ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನವೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯ "ಸಮವಸರಣ" ವೆಂಬ ವಿಹಾರಮಂಡಪವನ್ನು ಕಂಡು ಅಮಂದಾನಂದಭರಿತನಾಗಿ "ಆಹಾ ! ಪರಸ್ಪರ ವೈರಿಗಳಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಮಹಾ ಪುರುಷರ ಮಹಿಮೆಯೇ ಕಾರಣವು" ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಸಾರಂಗೀ ಸಿಂಹಶಾಬಂ ಸ್ವೃಶತಿ ಸುತಥಿಯಾ ನಂದಿನೀ ವ್ಯಾಘ್ರ-
ಪೋತಂ |

ನೂರ್ಜಾರೀ ಹಂಸಬಾಲಂ ಪ್ರಣಯಪರನಶಾತ್, ಕೇಕಿಕಾಂತಾ
ಭುಜಂಗಂ ||

ವೈರಾಣ್ಯಾಜನ್ಮಜಾತಾನ್ಯಪಿ ಗಲಿತಮದಾ ಜಂತವೋನ್ಯೇ ತ್ಯಜಂತಿ |
ಶ್ರಿತ್ವಾ ಸಾನ್ಮೈಕರೂಢಂ ಪ್ರಶಮಿತಕಲುಷಂ ಯೋಗಿನಂ
ಕ್ಷೀಣನೋಹಂ ||

— ಶತ್ರುಮಿತ್ರರಲ್ಲಿಯೂ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಠವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನಭಾವ ವುಳ್ಳವನೂ ಪಾಪವನ್ನು ಉಪಶಮನಮಾಡಿರುವವನೂ ಮೋಹವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿರುವವನೂ ಆದ ಯೋಗಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹುಲ್ಲಿಯು ಸಿಂಹದ ಮರಿಯನ್ನೂ ಗೋವು ಹುಲಿಯ ಮರಿಯನ್ನೂ ಬೆಕ್ಕು ಹಂಸದ ಮರಿಯನ್ನೂ ನವಿಲು ಹಾವನ್ನೂ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪುತ್ರಪ್ರೇಮ ದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸೊಕ್ಕಡಗಿದವುಗಳಾಗಿ ಜನ್ಮ ಸಿದ್ಧವಾದ ವೈರಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತವೆ."

ಬಳಿಕ ಆ ವನಪಾಲಕನು ಆ ಮಹಾಮಹಿಮರಾದ ಮಹಾವೀರ ಯೋಗಿಯ ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಭಲಿಸಿದ ಆಕಾಲಫಲಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಆಗಾ ನದಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೇಣಿಕಮಹಾ

ಮಂಡಲೇಶ್ವರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, "ದೇವಾ ! ನಿನ್ನ ಪುಣ್ಯೋದಯ ದಿಂದ ವಿಪುಲಾಚಲದ ಮೇಲೆ ಪರಮಯೋಗಿ ಶ್ರೀ ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯ ವಿಹಾರ ಮಂಡಪವು ಬಂದು ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿದೆ" ಎಂದನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು ಆಸನದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆಳಿದು ವಿಪುಲಾಚಲದ ಕಡೆಗೆ ಅಭಿಮುಖ ನಾಗಿ ಸಜ್ಜಾತಿ, ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥತ್ವ, ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯ, ಸುರೇಂದ್ರತ್ವ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಪರಮಾರ್ಹಂತ್ಯ, ನಿರ್ವಾಣಗಳೆಂಬ ಸಪ್ತಪರಮಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ವಾಗಿ ಏಳುಹೆಜ್ಜೆ ನಡೆದು ಆ ಮಹಾವೀರಯೋಗಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ತರುವಾಯ ತನ್ನ ಮೈಮೇಲೆದ್ದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ವನಪಾಲಕನಿಗಿತ್ತನು. ವನಪಾಲಕನು ಬಹು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ರಿಕ್ತಪಾಣಿರ್ನ ಪಶ್ಯೇತ ರಾಜಾನಂ ದೇವತಾಂ ಗುರುಂ
ನೈಮಿತ್ತಿಕಂ ನಿಶೇಷೇಣ ಫಲೇನ ಫಲಮಾದಿಶೇತ್ ||

— ದೊರೆಯನ್ನೂ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಗುರುವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ನನ್ನೂ ಬರಿಗೈಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ನೋಡಬಾರದು. ಫಲದಿಂದ (ಕೈಗಾಣಿಕೆಯಿಂದ) ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದು."

ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯು ದಿಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗುವಂತೆ ಆನಂದ ಭೇರಿಯನ್ನು ಹೊಯ್ದು ಚೀನೀ ಪರಿಜನ ಪುರಜನ ಸಮೇತನಾಗಿ ಮಹೋತ್ಸವ ದಿಂದ ಶ್ರೀ ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯ ಸಮವಸರಣ ಮಂಡಪಕ್ಕೆ ಪೋಗಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಮುಗಿದು,

ಅದ್ಯಾಭವತ್ಸಫಲತಾ ನಯನದ್ವಯಸ್ಯ ದೇವ ತ್ವದೀಯಂ
ಚರಣಾಂಬುಜವೀಕ್ಷಣೇನ |
ಅದ್ಯ ತ್ರಿಲೋಕತಿಲಕ ಪ್ರತಿಭಾಸತೇ ನೇ ಸಂಸಾರವಾರಿಧಿರಯಂ
ಚುಲುಕಪ್ರಮಾಣಂ ||

— ದೇವಾ ! ಈಗ ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ನೋಡಿದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಗಳು ಸಫಲವಾದುವು. ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ತಿಲಕದಂತಿರುವವನೇ ! ಈಗ ನನಗೆ ಈ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರವು ಚುಲುಕದಷ್ಟು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯನ್ನೂ ಆವರ ಪ್ರಮುಖ

ಶಿಷ್ಯರಾದ ಗೌತಮಗಣಧರರನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿ ವಂದಿಸಿ ತನಗೆ ಉಚಿತವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯ ಸದ್ಭಾವೋಪದೇಶಾ ಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ ಬಳಿಕ ತನಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ತೃಕೌಮುದೀಕಥೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಮಯವರಿತು ಗೌತಮಗಣಧರರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕೊಂಡನು. ಆಗ ಭಗವಾನ್ ಗೌತಮಗಣಧರರು ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ಭರತಕ್ಷೇತ್ರದ ಸೌರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಮಥುರೆಯೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಗರ. ಅಲ್ಲಿ ಪದ್ಮೋದಯನೆಂಬ ದೊರೆಯು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನಿಗೆ ಯಶೋಮತಿಯೆಂಬುವಳು ಪಟ್ಟಿಮಹಿಷಿ. ಆಕೆಗೆ ಜಾಂಬವತಿಯೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. ಆ ರಾಜದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಉದಿತೋದಯನೆಂಬ ಪುತ್ರನಿದ್ದನು. ಸಂಭಿನ್ನಮತಿಯೆಂಬುವಳು ದೊರೆಯ ಮಂತ್ರಿ. ಸುಪ್ರಭೆಯೆಂಬುವಳು ಆ ಮಂತ್ರಿಯ ಭಾರ್ಯೆ. ಅವರಿಗೆ ಸುಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಪುತ್ರನಿದ್ದನು. ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಂಜನಗುಟಿಕಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರೂಪಖುರನೆಂಬ ಕಳ್ಳನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ರೂಪಖುರಿಯೆಂಬುವಳು ಹೆಂಡತಿ. ಅವರಿಗೆ ಸುವರ್ಣಖುರನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿ ಜಿನದತ್ತನೆಂಬುವನು ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠಿ. ಜಿನಮತಿಯೆಂಬುವಳು ಅವನ ಪತ್ನಿ. ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಮಿತ್ರಶ್ರೀ, ಚಂದನಶ್ರೀ, ವಿಷ್ಣುಶ್ರೀ, ನಾಗಶ್ರೀ, ಪದ್ಮಲತಾ, ಕನಕಲತಾ, ವಿದ್ಯುಲ್ಲತಾ, ಕುಂದಲತಾ ಎಂಬ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯರಿದ್ದರು.

ಉದಿತೋದಯನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ತನ್ನ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಪೂರ್ಣಮೆಯ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕೌಮುದೀಯಾತ್ರೆಯೆಂಬ ಒಂದು ಉತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರು ವಿನಾ ಸ್ತ್ರೀಯರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜಾಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನೃತ್ಯಗೀತ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ವಿನೋದ ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಹು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವುದು ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯು ಬಹುಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು.

ಇಂದು ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಪೂರ್ಣಮೆಯ ದಿವಸ. ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಉತ್ಸವದ ಕೋಲಾಹಲ. ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಮೇರೆ ಮೀರಿದ ಉತ್ಸಾಹ. ಆ ದಿವಸ ಉದಿತೋದಯ ರಾಜನು ಪ್ರಾತರ್ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು "ಈ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ನಮ್ಮ ನಗರದ ಸ್ತ್ರೀಯರೆಲ್ಲರೂ ವನಕ್ರೀಡೆಗೋಸ್ಕರ ಹೋಗಬೇಕು. ವಿವಿಧವಿನೋದಗಳಿಂದ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಕಳೆಯಬೇಕು. ಪುರುಷರೆಲ್ಲರೂ ಪಟ್ಟಣದೊಳಗೇ ಇರಬೇಕು. ಅವನೋರ್ವ ಪುರುಷನಾದರೂ ಉದ್ಯಾನವನದೊಳಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರೆ ಅಂಥವನು ರಾಜದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುವನು" ಎಂದು ಡೆಂಗೂರವನ್ನು ಹೊಯ್ದನು. ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಆಜ್ಞಾಭಂಗವನ್ನು ಸಹಿಸುವವನಲ್ಲ.

ಆಜ್ಞಾಭಂಗೋ ನರೇಂದ್ರಾಣಾಂ ಪೂಜ್ಯಾನಾನುಪಮಾನತಾ |
 ಪೃಥಕ್ಯಯ್ಯಾ ಚ ನಾರೀಣಾನುಶಸ್ತ್ರವಧನುಚ್ಯತೇ ||

— ದೊರೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞಾಭಂಗವೂ ಪೂಜ್ಯರಿಗೆ ಅಪಮಾನವೂ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಬೇರೆ ಹಾಸಿಗೆಯೂ ಶಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲದ ವಧೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ.

ದೊರೆಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪುರನಿವಾಸಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪಾಲಿಸಿದರು. ಪುರುಷರಾರೂ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ.

ಆಜ್ಞಾನಾತ್ರಫಲಂ ರಾಜ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಫಲಂ ತಪಃ |
 ಜ್ಞಾನನಾತ್ರಫಲಂ ನಿಧ್ಯಾ ದತ್ತಭುಕ್ತಫಲಂ ಧನಂ ||

— ದೊರೆಯು ಆಜ್ಞಾಭಂಗವಾಗದಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಅವನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಿರುವುದು. ತಪಸ್ವಿಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಫಲ-ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಪಸ್ಸು ನಿಷ್ಫಲ. ವಿದ್ಯೆಗೆ ಜ್ಞಾನ-ವಿವೇಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಫಲ. ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ದಾನವೂ ಭೋಗವೂ ಫಲಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದಾನಭೋಗಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಶವೇ ಗತಿ.

ಉದಿತೋದಯರಾಜನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪುರನಾರಿಯರೆಲ್ಲಾ ಆ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ವನಕ್ರೀಡೆಗಾಗಿ ಹೋದರು. ರಾಜನು ಆ ಉದ್ಯಾನದ ನಾಲ್ಕು

ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾಗರೂಕರಾದ ಭಟರನ್ನು ಕಾವಲಿಟ್ಟನು. ಅದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ :

ನದೀನಾಂ ನಖಿನಾಂ ಚೈವ ಶೃಂಗಿಣಾಂ ಶಸ್ತ್ರಪಾಣಿನಾಂ |

ವಿಶ್ವಾಸೋ ನೈವ ಕರ್ತವ್ಯಃ ಸ್ತ್ರೀಷು ರಾಜಕುಲೇಷು ಚ ||

— ಪ್ರವಾಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ನದಿಗಳನ್ನೂ ಹುಲಿ ಮೊದಲಾದ ಉಗುರುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕೋಂಬುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿದಿರುವವರನ್ನೂ ಶಿಲವತಿಯರೆಂದು ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ರಾಜರುಗಳನ್ನೂ ನಂಬಲೇಕೂಡದು. ಅವರಿಂದ ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪಾಯವು ಸಂಭವಿಸುವುದೋ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪುರನಾರಿಯರೆಲ್ಲಾ ವಿವಿಧ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದನಂತರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯು ಪುರನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ 'ಅಯ್ಯಾ ನಾಗರಿಕರೇ ! ನೀವುಗಳು ಪಟ್ಟಣದೊಳಗೇ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ವಿನೋದ ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರಬೇಕು' ಎಂದು ಅಜ್ಜಿಮಾಡಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅರ್ಹದ್ವಾಸಶ್ರೇಷ್ಠಿಗೆ ಚಿಂತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಅವನು ಆ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ದೇವ ಪೂಜೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡುವ ನಿಯಮವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ದೊರೆಯು ಕ್ರೀಡಾವಿನೋದಗಳಿಂದ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಅಜ್ಜಿಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ಒಂದು ಕ್ಷಣಕಾಲದವರೆಗೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು, ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂಗಾರದ ತಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದು ದೊರೆಯ ಮುಂದೆ ಆ ತಟ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ದೊರೆಯು ಅರ್ಹದ್ವಾಸನನ್ನು ನೋಡಿ ಮತ್ತೆಬರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ವಿನಯದಿಂದ ತಲೆಯನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿ ಕೈಮುಗಿದು "ದೇವಾ ! ಈ ದಿವಸ ನಾನು ಶ್ರೀಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯ ಮುಂದೆ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ನಿಯಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಹೀಗೆ ಐದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೋತ್ಸವವನ್ನೂ ಸಾಧುವಂದನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಪೂಜೆಯನ್ನೂ

ನೃತ್ಯಗೀತಾದಿಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ನಿಯಮ ಭಂಗವಾಗದಂತೆಯೂ ತಮ್ಮ ಅಜ್ಜಿಯು ಪರಿಪಾಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆಯೂ ಆಗುವ ರೀತಿಯನ್ನು ತಾವು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 'ಅಹಾ ! ಇವನಿಗೆ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದೆ. ಈ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನಿಂದ ನಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಶೋಭೆಯಿದೆ' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ 'ಅರ್ಹದ್ವಾಸನೇ ! ನೀನು ಧನ್ಯನು. ನೀನು ಕೃತಾರ್ಥನು. ನಿನ್ನ ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮವು ಸಫಲವಾದುದು. ನೀನು ಇಂತಹ ಕೌಮುದ್ಯುತ್ಸವದಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ. ನಿನ್ನಿಂದ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ನೀಸಂದೇಹವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪತ್ನೀಪರಿವಾರದೊಡನೆ ನಿನ್ನ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡು. ನಾನೂ ಅದನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುವೆನು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ರತ್ನಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ತಂದಿದ್ದ ಅವನ ತಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅವನಿಗೇ ಕೊಟ್ಟು ಉತ್ತಮವಾದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು.

ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ತನ್ನ ಬಂಧು ಪರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ಮಹೋತ್ಸವದಿಂದ ದೇವಪೂಜೆ ಮೊದಲಾದ ಆ ದಿವಸದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೇವಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮನೋಹರವೂ ರಾಜರುಗಳಿಗೆ ದರ್ಲಭವೂ ಆದ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಅವನ ಎಂಟುಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯರೂ ತಮ್ಮ ಪತಿಯಂತೆ ಧರ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಧುರವಾಗಿ ದೇವರ ಗುಣಗಾನವನ್ನೂ ತಾಳ ಲಯಕ್ಕನು ಸಾರವಾಗಿ ವಾದ್ಯಧ್ವನಿಯನ್ನೂ ನೃತ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪುರನಿವಾಸಿಗಳೂ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಕ್ರೀಡಾವಿನೋದಗಳಿಂದ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ತಂತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದರು.

ಶರತ್ಕಾಲದ ರಾತ್ರಿ. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿವಸ. ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನು ಕಾಮುಕರ ಹೃದಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುತ್ತಾ ಗಗನತಲದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅರಮನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಚಂದ್ರನ ಸೊಬಗನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಉದಿತೋದಯಮಹಾರಾಜನು ಕಾಮಾತುರನಾಗಿ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಿ

ಮಹಿಷಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಸವತಿವಾತ್ಸರ್ಯದಿಂದಲೋ ಎಂಬಂತೆ ನಿದ್ರಾಂಗನೆಯು ದೂರಸರಿದಳು. ಆಗ ದೊರೆಯು ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ, 'ಎಲೈ ಮಂತ್ರಿಯೇ! ವಿಲಾಸವತಿಯರು ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವಿನೋದಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಗುವೆವು' ಎಂದನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುಬುದ್ಧಿ ಮಂತ್ರಿಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: 'ದೇವಾ! ಈಗ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಬಹುಜನ ಪುರನಿವಾಸಿಗಳೊಡನೆ ವಿರೋಧವುಂಟಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಮೊದಲಾದುವು ನಾಶವಾಗುವವು.'

ಬಹುಭಿರ್ನ ವಿರೋಧವ್ಯಂ ದುರ್ಜಯೋ ಹಿ ನುಹಾಜನಃ |

ಸ್ವರಂತಮಪಿ ನಾಗೇಂದ್ರಂ ಭಕ್ಷಯಂತಿ ಪಿಸೀಲಿಕಾಃ ||

— ಬಹುಜನರೊಡನೆ ವಿರೋಧವು ತಕ್ಕುದಲ್ಲವು. ಮಹಾಜನರನ್ನು ಜಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಹೆಡೆಯೆತ್ತಿ ಬುಸುಗುಟ್ಟುವ ಸರ್ಪವನ್ನಾದರೂ ಇರುವೆಗಳು ತಿಂದುಬಿಡುತ್ತವೆ."

ಮಂತ್ರಿಯು ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದಲೂ ಅಹಂಕಾರದಿಂದಲೂ ಇಂತೆಂದನು — 'ಎಲೈ ಸೇವಕನೇ! ನಾನು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಈ ನರಕೇಟಿಗಳು ಏನುವೂಡಬಲ್ಲವು? ನೋಡು.'

ಆಜನ್ಮಪ್ರತಿಬದ್ಧನೈರಪರುಷಂ ಚೇತೋ ವಿಹಾಯಾದರಾತ್ |

ಸಾಂಗತ್ಯಂ ಯದಿ ನಾನು ಸಂಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ಯಃ ಸಾರ್ಧಂ ಕುರಂಗೈಃಕೃತಂ ||

ತತ್ತಿಂ ಕುಂಜರಕುಂಭಸೀತವಿಲುಠದ್ವ್ಯಾಸಕ್ತಮುಕ್ತಾಫಲ- |

ಜ್ಯೋತಿರ್ಭಾಸುರಕೇಸರಸ್ಯ ಪುರತಃ ಸಿಂಹಸ್ಯ ತೈಃ ಸ್ಥೀಯತೇ ||

— ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ತೀವ್ರವಾದ ವಿರೋಧಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜಂಕೆಗಳು ಈಗ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತೋಳಗಳೊಡನೆ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಆನೆಗಳ ಕುಂಭಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೀಳಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿರುವ ಮುತ್ತುಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಜಟಿಗಳುಳ್ಳ ಸಿಂಹದ ಮುಂದೆ ಅವು ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲವೇ ?"

ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಂತ್ರಿಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ —

ನ ಸೌಖ್ಯಸೌಭಾಗ್ಯಕರಾ ಗುಣಾ ನೈನಂ |

ಸ್ವಯಂ ಗೃಹೀತಾ ಯುವತಿಸ್ತನಾ ಇವ ||

ಪರೈರ್ಗೃಹೀತಾ ಉಭಯೋಸ್ತು ತನ್ವತೇ |

ನ ಯುಜ್ಯತೇ ತೇನ ಗುಣಗ್ರಹಃ ಸ್ವಯಂ ||

— ಯುವತಿಯು ತನ್ನ ಕುಚಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಸುಖವುಂಟಾಗಲಾರದು. ಬೇರೆಯವರು-ಪುರುಷರು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದರೆ ಅವರಿಗೂ ಆ ಯುವತಿಗೂ ಸುಖವುಂಟಾಗುವುದು. ಅದರಂತೆ ಮನುಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಅಂದರೆ ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಸೌಖ್ಯಸೌಭಾಗ್ಯಗಳುಂಟಾಗಲಾರವು. ಬೇರೆಯವರು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವರಿಗೂ ಆ ಗುಣವಂತರಿಗೂ ಸೌಖ್ಯಸೌಭಾಗ್ಯಗಳುಂಟಾಗುವವು. ಆದುದರಿಂದ ತಾನೇ ತನ್ನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು.

ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಜಾಯತೇ ರಾಜನ್ ಸಮುದಾಯೇನ ತತ್ತ್ವಜಾತ್ |

ಪ್ರಾಣಿನಾನುಸಮರ್ಥಾನಾಮತೋ ಮುಂಚ ದುರಾಗ್ರಹಂ ||

— ದೊರೆಯೇ! ಅಸಮರ್ಥಗಳಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಗುಂಪು ಸೇರಿದರೆ ಆಗಲೇ ಆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಂಟಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ದುಷ್ಟವಾದ ಹಟವನ್ನು ಬಿಡು.

ಬಹೂನಾಮುಷ್ಯಸಾರಾಣಾಂ ಸಮುದಾಯೋ ಹಿ ದಾರುಣಃ |

ತೈಶೈರಾನೇಷ್ಟಿತಾ ರಜ್ಜುಸ್ತಯಾ ನಾಗೋಪಿ ಬಧ್ಯತೇ |

— ಸಾರವಿಲ್ಲದುವುಗಳಾದರೂ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮೂಹವು ಭಯಂಕರವಾಗಿರುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಹುಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊಸೆದು ಮಾಡಿದ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಆನೆಯೂ ಕಟ್ಟಿಲ್ಲಡುತ್ತದೆ."

ಮಂತ್ರಿಯು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಉದಿತೋದಯ ರಾಜನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—'ಎಲೈ ಮಂತ್ರಿಯೇ! ಬಲವಿಲ್ಲದ ಆ ಜನಸಮೂಹದಿಂದೇ ನಾಗುವುದು ? ಆ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಬಲಿಷ್ಠನು ಒಬ್ಬನು ಸಾಕು. ನೋಡು—

ಏಕೋಪಿ ಯಃ ಸಕಲಕಾರ್ಯವಿಧೌ ಸಮರ್ಥಃ |
 ಸತ್ತ್ವಾಧಿಕೋ ಭವತಿ ಕಿಂ ಬಹುಭಿಃ ಪ್ರಹೀಣೈಃ ||
 ಚಂದ್ರಃ ಪ್ರಕಾಶಯತಿ ದಿಜ್ಞುಖಮಂಡಲಾನಿ |
 ತಾರಾಗಣಃ ಸಮುದಿತೋಽಸಮರ್ಥ ಏವ ||

— ಬಲಶಾಲಿಯು ಒಬ್ಬನಾದರೂ ಸಮಸ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಬಲಹೀನರಾದ ಹಲವು ಮಂದಿಗಳಿಂದೇನಾಗುವುದು? ಚಂದ್ರನೊಬ್ಬನು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಗುಂಪು ಸೇರಿದರೂ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸಲಾರವು.”

ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮತ್ತೆ ಮಂತ್ರಿಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

“ಎಲೈ ದೊರೆಯೇ ! ನಿನಗೆ ವಿನಾಶಕಾಲವು ಬಂದೊದಗಿದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿನಗೆ ಇಂತಹ ವಿಪರೀತಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನೋಡು—

ನ ನಿರ್ಮಿತಾ ಕೈರ್ನ ಚ ದೃಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ವಾ ನ ಶ್ರೂಯತೇ
 ಹೇಮಮಯಿಶಾ ಕುರಂಗೀ |

ತಥಾಪಿ ತೃಷ್ಣಾ ರಘುನಂದನಸ್ಯ ವಿನಾಶಕಾಲೇ ವಿಪರೀತಬುದ್ಧಿಃ ||

— ಬಂಗಾರದ ಚಿಂಕೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ನಿರ್ಮಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ; ನೋಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ; ಕೇಳಿಯೂ ಇಲ್ಲ; ಹಾಗಾದರೂ ರಾಮನಿಗೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಆಶೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವಿನಾಶಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು.

ಬಹುಜನರಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವುಂಟಾದರೆ ವಿನಾಶವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಯೋಧನರಾಜನ ಕಥೆಯನ್ನು ಮನವಿಟ್ಟು ಕೇಳು.

ಹಸ್ತಿನಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸುಯೋಧನನೆಂಬ ದೊರೆಯು ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹ ಶಿಷ್ಟ ಪರಿಪಾಲನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಮಲೆಯೆಂಬುವಳು ಆ ದೊರೆಯ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿ. ಆ ರಾಜದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಗುಣಪಾಲನೆಂಬ

ಮಗನಿದ್ದನು. ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂಬುವನು ರಾಜಮಂತ್ರಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆಂಬುವಳು ಆತನ ಭಾರ್ಯೆ. ದೇವಪಾಲನೆಂಬುವನು ಮಗ. ರಾಜವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ ಆ ಮಂತ್ರಿಯು ದೊರೆಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನು.

ಮಂತ್ರಃ ಕಾರ್ಯಾನುಗೋ ಯೇಷಾಂ ಕಾರ್ಯಂ ಸ್ವಾಮಿಹಿತಾನುಗಂ |
 ತ ಏವ ಮಂತ್ರಣೋ ರಾಜ್ಞಾಂ ನ ತು ಯೇ ಗಲ್ಲಪುಲ್ಲಕಾಃ ||

— ಯಾರ ಸಲಹೆಯು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದೋ ಯಾರ ಕಾರ್ಯವು ಸ್ವಾಮಿಹಿತವನ್ನನುಸರಿಸುವುದೋ ಅಂಥವರೇ ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿರತಕ್ಕವರು. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ-ಹರಟೆಮಾತಂಗಳನ್ನಾಡುವವರು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಲು ಅರ್ಹರಲ್ಲ.”

ಆ ಸುಯೋಧನರಾಜನಿಗೆ ಜಪಹೋಮಾಶೀರ್ವಾದಾದಿ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಗರೂಕನಾದ ಕಪಿಲನೆಂಬ ಪುರೋಹಿತನಿದ್ದನು.

ನೇದನೇದಾಂಗತತ್ತ್ವಜ್ಞೋ ಜಪಹೋಮಪರಾಯಣಃ |
 ಆಶೀರ್ವಾದಪರೋ ನಿತ್ಯನೇಷ ರಾಜ್ಞಃ ಪುರೋಹಿತಃ ||

— ವೇದವೇದಾಂಗಗಳ ಮರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವನೂ ಜಪಹೋಮಪರಾಯಣನೂ ನಿತ್ಯವೂ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತನೂ ಆಗಿರುವವನೂ ರಾಜನಿಗೆ ಪುರೋಹಿತನಾಗಲು ಅರ್ಹನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಆ ಕಪಿಲಪುರೋಹಿತನಿಗೆ ಕಪಿಲೆಯೆಂಬುವಳು ಹೆಂಡತಿ. ಆ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಸೋಮಶರ್ಮನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದನು. ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಯಮದಂಡನೆಂಬುವನು ಕೊತವಾಲ (ನಗರ ರಕ್ಷಕಾಧಿಕಾರಿ). ಅವನಿಗೆ ಧನವತಿಯೆಂಬ ಹೆಂಡತಿಯೂ ವಸುವತಿಯೆಂಬ ಮಗನೂ ಇದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬಂಧುಪರಿವಾರ ಸಹಿತನಾದ ಆ ದೊರೆಯು ಬಹುಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದನು.

ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ದೊರೆಯು ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ-ಒಡೊಲಗದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಓರ್ವ ಸೇವಕನು ಬಂದು 'ದೇವಾ ! ನಿನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಶತ್ರುಗಳ ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ' ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು

ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : 'ಭಯಂಕರವಾದ ನನ್ನ ಖಡ್ಗಕ್ಕೆ ಆ ಶತ್ರುಗಳು ತುತ್ತಾಗುವ ವರೆಗೆ ಭೂತಲದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ'

ನಿದ್ರಾಮುದ್ರಿತಲೋಚನೋ ಮೃಗಪತಿಯಾರ್ವವದ್ಗುಹಾಂ ಸೇವತೇ |
ತಾವತ್ಸೈವರಮುವಿವಾ ಚರಂತಿ ಹರಿಣಾಃ ಸ್ವಚ್ಛಂದಸಂಚಾರಿಣಃ ||
ಉನ್ನಿದ್ರಸ್ಯ ವಿಧೂತಕೇಸರಸುಖಾಭಾರಸ್ಯ ನಿರ್ಗಚ್ಛತೋ |
ನಾದೇ ಶ್ರೋತ್ರಪಥಂ ಗತೇ ಹತಧಿಯಾಂ ಸಂತ್ಯೇವ ಶೂನ್ಯಾ ದಿಶಃ ||

— ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮೃಗರಾಜನು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವವರೆಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಈ ಜಿಂಕೆಗಳು ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಸಿಂಹವು ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚಿತ್ತು ತನ್ನ ಕೆಂಜಡೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಹಿ ಗುಹೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಆ ಜಿಂಕೆಗಳಿಗೆ ದಿಕ್ಕುಗಳೇ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ತಾವದ್ಗರ್ಜಂತಿ ಮಾತಂಗಾ ವನೇ ಮದಭರಾಲಸಾಃ |

ಶಿರೋವಲಗ್ನಲಾಂಗೂಲೋ ಯಾವನ್ನಾಯಾತಿ ಕೇಸರೀ ||

— ಸಿಂಹವು ಬಾಲವನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯವರೆಗೆ ಬಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವವರೆಗೆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮದೋನ್ಮತ್ತಗಳಾದ ಅನೆಗಳು ಗರ್ಜಿಸುವುವು. ಆಮೇಲೆ ಸೊಲ್ಲಡಗುವುದು.

ತಾವದ್ಗರ್ಜಂತಿ ಮಂಡೂಕಾಃ ಕೂಪಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ನಿರ್ಭರಂ |

ಯಾವತ್ಪರಿಕರಾಕಾರಃ ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪೋ ನ ದೃಶ್ಯತೇ ||

— ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪೆಗಳು, ಅನೆಯ ಸೊಂಡಲಿನಂತಹ ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಒದರುತ್ತವೆ. ಆಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಒದರಾಟವಿರುವುದಿಲ್ಲ."

ದೊರೆಯು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿ ಚತುರಂಗಸೈನ್ಯಸಮೇತನಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣೋದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ಆಗ ತನ್ನ ಕಡೆಯ ವೀರಭಟರಿಗೆ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

ಜಾನೀಯಾತ್ಪ್ರೇಷಣೇ ಭೃತ್ಯಂ ಬಾಂಧವಂ ವ್ಯಸನಾಗಮೇ |
ನಿತ್ರಂ ಚಾಪತ್ತಿಕಾಲೇ ಚ ಭಾರ್ಯಾಂ ಚ ವಿಭವಕ್ಷಯೇ ||

— ಕಾರ್ಯನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೇವಕನ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವ್ಯಸನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಧುವಿನ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಪತ್ತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಿತನ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಂಪತ್ತಿಯು ನಷ್ಟವಾಗಿ, ದಾರಿದ್ರ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಹೆಂಡತಿಯ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು—ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಗುಣ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗುವುದು."

ಬಳಿಕ ದೊರೆಯು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಮದಂಡ-ಕೊತವಾಲನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ 'ಎಲೈ ಯಮದಂಡನೇ! ನೀನು ಜಾಗರೂಕನಾಗಿದ್ದು ನಾನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವವರೆಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಪ್ರಜಾಪರಿಪಾಲನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು' ಎಂದನು. ಯಮದಂಡನು 'ಮಹಾಪ್ರಸಾದ' ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ದೊರೆಯು ಇತರ ಸಮಸ್ತ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಯಮದಂಡನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಇತ್ತ ಯಮದಂಡನು ಸಕಲಜನರಿಗೂ ಆನಂದವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಜಾಪಾಲನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅತ್ತ ದೊರೆಯು ಹೋಗಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಕಪ್ಪುಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳನಂತರ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದನು. ರಾಜದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದ ಮಹಾಜನಗಳನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ದೊರೆಯು 'ಮಹಾಜನರೇ! ನೀವು ಸುಖದಿಂದಿರುತ್ತೀರೋ?' ಎಂದು ಕುಶಲಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ 'ದೇವಾ! ಯಮದಂಡನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸುಖದಿಂದಿರುತ್ತೇವೆ' ಎಂದರು. ಆ ಮಹಾತನ್ನ ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಕಿವಿಯೊಳಗೆ ಇರುವೆಯು ಓಡಾಡಿದಂತೆ ಕಿರಿಕಿರಿಯಾಯಿತು.

ಬಳಿಕ ದೊರೆಯು ಎಷ್ಟೋ ಸಮಯವು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಆ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅವರೂ ಮೊದಲಿನ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಹೇಳಿದರು. ಅದರಿಂದ ದೊರೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ

ಬಹಳ ಅಸಮಾಧಾನವುಂಟಾಗಿ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟು 'ಅಹಾ! ಯಮ ದಂಡನು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ತನ್ನ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ದುಷ್ಟಾತ್ಮನು ನನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ದ್ರೋಹಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಉಪಾಯದಿಂದ ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆನು.

ನಿಯೋಗಿಹಸ್ತಾರ್ಪಿತರಾಜ್ಯಭಾರಾಃ ಸ್ವಸಂತಿ ಯೇ
 ಸ್ವೈರವಿಹಾರಸಾರಾಃ |
 ಬಿಡಾಲವ್ಯಂದಾರ್ಪಿತದುಗ್ಧಪೂರಾಃ ಸ್ವಸಂತಿ ತೇ
 ಮೂಢಧಿಯಃ ಕ್ಷಿತಿಂದ್ರಾಃ ||

— ಬೆಕ್ಕುಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಹಾಲನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ, ಸೇವಕರ ಕೈಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಹಾರಿಗಳಾಗಿ ಮಲಗಿರುವ - ಮೈಮರೆತಿರುವ ರಾಜರುಗಳು ಅವಿವೇಕಿಗಳು."

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಪಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೊರೆಯು ಅದನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೂ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅರ್ಥನಾಶಂ ಮನಸ್ತಾಪಂ ಗೃಹೇ ದುಶ್ಚರಿತಾನಿ ಚ |
 ನಂಚನಂ ಚಾಪನಾನಂ ಚ ಮತಿನಾನನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಯೇತ್ ||

— ವಿವೇಕಿಯಾಗಿರುವವನು ದ್ರವ್ಯವು ನಾಶವಾದುದನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂತಾಪವನ್ನೂ ಮನೆಯ ದುರಾಚಾರಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ವಂಚನೆಯನ್ನೂ ತನಗಾದ ಅಪಮಾನವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಮಾಡಬಾರದು."

ಒಂದು ದಿವಸ ಯಮದಂಡನು ದೊರೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅವನ ಮುಖಭಾವವನ್ನು ನೋಡಿ ದುರಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ 'ಅಹಾ! ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಿದರೂ ದೊರೆಯು ದುರಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ದೊರೆಯು ಯಾರಿಗೂ ವಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂಬ ಲೋಕೋತ್ತಿಯ ಸತ್ಯವಾದುದು.'

ಕಾಕೇ ಶಾಚಂ ದ್ರೂತಕಾರೇ ಚ ಸತ್ಯಂ ಕ್ಲೇಬೇ ಧೈರ್ಯಂ
 ಮದ್ಯಪೇ ತತ್ತ್ವಚಿಂತಾ |
 ಸರ್ವೇ ಕ್ಷಾಂತಿಃ ಸ್ತ್ರೀಷು ಕಾನೋಪಶಾಂತಿಃ ರಾಜಾ ಮಿತ್ರಂ
 ಕೇನ ದೃಷ್ಟಂ ಶ್ರುತಂ ವಾ ||

— ಕಾಗೆಯಲ್ಲಿ ಶುಚಿತ್ವವನ್ನೂ ಜೂಜುಗಾರನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನೂ ನಪುಂಸಕನಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವನ್ನೂ ಹೆಂಡಕುಡುಕನಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆಯನ್ನೂ ಹಾವಿನಲ್ಲಿ ಸೈರಣೆಯನ್ನೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಕಾಮೋಪಶಾಂತಿಯನ್ನೂ ದೊರೆಯು ಮಿತ್ರನಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಯಾರು ನೋಡಿದ್ದಾರೆ ? ಅಥವಾ ಕೇಳಿದ್ದಾರೆ ?"

ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲವು ಕಳೆಯಿತು. ಒಂದು ದಿವಸ ದೊರೆಯು ಮಂತ್ರಿ ಯನ್ನೂ ಪುರೋಹಿತನನ್ನೂ ಕರೆಯಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ತನ್ನ ಮನೋಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳುಹಿ 'ದುಷ್ಟನಾದ ಈ ಯಮದಂಡನನ್ನೂ ಉಪಾಯದಿಂದ ಕೊಲ್ಲ ಬೇಕು' ಎಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಪುರೋಹಿತನೂ ಅನುಮತಿಸಿದರು.

ತಾದೃಶೀ ಜಾಯತೇ ಬುದ್ಧಿವ್ಯವಸಾಯತ್ ತಾದೃಶಃ |
 ಸಹಾಯಾಸ್ತಾದೃಶಾ ಜ್ಞೇಯಾ ಯಾದೃಶೀ ಭವಿತವ್ಯತಾ ||

— ಮುಂದಾಗುವ ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕೋ ಕೆಟ್ಟದಕ್ಕೋ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಸಹಾಯಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು."

ಒಂದು ದಿವಸ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ, ಪುರೋಹಿತ-ಮೂವರೂ ಸೇರಿ ಅರಮನೆಯ ಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಕನ್ನವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟು ತಂತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಕದಿಯುವಾಗ ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನೂ ಮಂತ್ರಿಯು ತನ್ನ ಮಂದ್ರೆಯನ್ನೂ ಪುರೋಹಿತನು ತನ್ನ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಆ ಭಂಡಾರದ ಬಳಿ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟು ಹೋದರು. ಮರುದಿವಸ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ 'ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಕಳುವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ದೊರೆಯು ಯಮದಂಡನನ್ನು ಕರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೈತ್ಯರನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ಯಮದಂಡನು 'ಈ ದಿವಸ ನನಗೆ ಮರಣವು ಸಂಭವಿಸುವುದು.

ಕವಿರಕವಿಃ ಪಟಿರಪಟಿಃ ಶೂರೋ ಭೀರಶ್ಚಿ ರಾಯಿರಲ್ಪಾಯಃ |
ಕುಲಜಃ ಕುಲೇನ ಹೀನೋ ಭವತಿ ನರೋ ನರಪತೇಃ ಕೋಪಾತ್ ||

— ದೊರೆಯ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಕವಿಯು ಅಕವಿಯಾಗಿಯೂ ಜಾಣನು ದಡ್ಡನಾಗಿಯೂ ಶೂರನು ಅಜುಬುರುಕನಾಗಿಯೂ ಚಿರಾಯುಷ್ಯನು ಅಲ್ಪಾಯುಷ್ಯನಾಗಿಯೂ ಕುಲೀನನು ಕುಲಹೀನನಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ದೊರೆಯು 'ಎಲೈ ಯಮದಂಡನೇ! ಮಹಾಜನರ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಬಲು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ. ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಉದಾಸೀನ. ಈ ದಿವಸ ನಮ್ಮ ಭಂಡಾರದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲಾ ಕಳುವಾಗಿದೆ. ಆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕಳ್ಳರನ್ನೂ ಹುಡುಕಿಕೊಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಶಿರಶ್ಚೇದನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವೆನು' ಎಂದನು. ದೊರೆಯು ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಮದಂಡನು ಕನ್ನವನ್ನು ಹಾಕಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಪಾದಂಕಗಳನ್ನೂ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೂ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನೂ ಕಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪಾದಂಕಗಳಿಂದ ದೊರೆಯೂ ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದಿಂದ ಪುರೋಹಿತನೂ ಕಳ್ಳನೆಂದು ತಿಳಿದು 'ಆಹಾ! ದೊರೆಯೇ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಯಾರ ಮುಂದೆ ದೊರನ್ನು ಹೇಳುವುದು?' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು.

ಈ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪುರನಿವಾಸಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಬಂದು ಗುಂಪು ಸೇರಿದರು. ಅವರ ಮುಂದೆ ದೊರೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಆ ಮಹಾಜನರು ದೊರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ದೇವಾ! ಈ ಯಮದಂಡನಿಗೆ ಏಳು ದಿನಗಳ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕಳ್ಳರನ್ನೂ ತಂದೊಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ ಆಗ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು' ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು. ದೊರೆಯು ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದನು. ಅದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿ ಪುರನಿವಾಸಿಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಇತ್ತ ಯಮದಂಡನು ರಾಜಪುತ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಜನರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ 'ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ? ಇಂತಹ ಅಪತ್ತಿಯು ನನಗೆ ಬಂದೊದಗಿದೆ'

ಎಂದನು. ಆಗ ಆ ಮಹಾಜನರು 'ಭಯಪಡಬೇಡ, ನೀನು ನಗರ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳತನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ದೊರೆಯ ಭೇದೋಪಾಯದಿಂದ ಕಳುವು ನಡೆದಿರುವುದು. ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರು ದುಷ್ಟರೋ ಅವರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವೆವು' ಎಂದರು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಮದಂಡನು 'ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಆಗಬಹುದು' ಎಂದನು. ಬಳಿಕ ಯಮದಂಡನು ಕಳ್ಳರನ್ನು ಹುಡುಕುವಂತೆ ನಟಿಸಿ ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರಾಜನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ದೊರೆಯು ಯಮದಂಡನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ 'ಎಲೈ ಯಮದಂಡನೇ! ಕಳ್ಳರನ್ನು ಹುಡುಕಿದೆಯಾ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಯಮದಂಡ - 'ಸ್ವಾಮೀ! ನಾನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹುಡುಕಿದನು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ.'

ದೊರೆ - 'ಇಷ್ಟು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಿದ್ದೆ?'

ಯಮದಂಡ - 'ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಾರನೊಬ್ಬನು ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತಾಯಿತು'.

ದೊರೆ - 'ಯಮದಂಡನೇ! ನಿನ್ನ ಶಿರಶ್ಚೇದನವನ್ನು ಮರೆತು ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ಆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಕಥೆ ಯಾವುದು? ಹೇಳು.'

ಯಮದಂಡ - ದೊರೆಯೇ! ಚಿತ್ತವಿಟ್ಟು ಲಾಲಿಸು. ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ—

ದೀರ್ಘಕಾಲಂ ನಯಂ ತತ್ರ ಸಾದಪೇ ನಿರುಪದ್ರವೇ |

ಮೂಲತ ಉತ್ಥಿತಾ ನಲ್ಲಿಃ ಜಾತಂ ಶರಣತೋ ಭಯಂ ||

— ಉಪದ್ರವವಿಲ್ಲದ ಆ ಮರದಲ್ಲಿ ನಾವು ದೀರ್ಘಕಾಲ ವಾಸಮಾಡಿದೆವು. ಬುಡದಿಂದ ಒಂದು ಬಳ್ಳಿಯು ಅಂಕುರಿಸಿತು. ರಕ್ಷಕನಿಂದ ಭಯವುಂಟಾಯಿತು. ಇದು ಕಥೆಯ ಒಳಿಕೆ.

ಕೈಲಾಸಪರ್ವತದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾವರ ಮೊದಲಾದ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವೂ ನಿರ್ಮಲವಾದ ನೀರುಳ್ಳುದೂ ಆದ

ಮಾನಸ ಸರೋವರವಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ದಡದ ಮೇಲೆ ಡೊಂಕಿಲ್ಲದ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಒಂದು ಮರದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ವಾಸಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಒಂದು ದಿವಸ ವೃದ್ಧಹಂಸವು ಆ ಮರದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಳ್ಳಿಯ ಮೊಳಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನ ಪುತ್ರಪೌತ್ರರ ಹಿತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೇಳುತ್ತದೆ: 'ಎಲೈ ಮಕ್ಕಳಿರಾ! ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಿರಾ! ಈ ಮರದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬುತ್ತಿರುವ ಬಳ್ಳಿಯ ಮೊಳಕೆಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಕೊಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಕಿತ್ತುಹಾಕಿರಿ. ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮರಣವುಂಟಾಗುವುದು.'

ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ತರುಣಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ಕೋಪಿಸಿ 'ಈ ಮಂದುಕನು ಸಾವಿಗಂಜುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಬದುಕಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಯಾವನಿಂದ ಭಯವುಂಟಾಗುವುದು?' ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದುವು. ಆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವೃದ್ಧಹಂಸವು 'ಅಹಾ! ಈ ಅವಿವೇಕಿಗಳು ನನ್ನ ಮಾತು ತಮಗೆ ಹಿತಕರವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಕೋಪವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತವೆ.'

**ಪ್ರಾಯಃ ಸಂಪ್ರತಿ ಕೋಪಾಯ ಸನ್ಮಾರ್ಗಸ್ಯೋಪದೇಶನಂ |
ವಿಲಾಸನಾಸಿಕಸ್ಯೇವ ವಿಶುದ್ಧಾದರ್ಶದರ್ಶನಂ ||**

— ಮೂಗು ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಿಗೆ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಕೋಪವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಪ್ರಾಯಕವಾಗಿ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು.

'ಮೂರ್ಖರಿಗೆ ಹೇಳುವ ಮಾತು ವೃಥಾವಾಗುವುದು. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಆ ಮಾತಿನ ಪ್ರಯೋಜನವು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು.' ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತಾನು ಮತ್ತೊಂದು ಮರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸುಮ್ಮನಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಆ ಬಳ್ಳಿಯು ಮರದ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿತು. ಒಂದು ದಿವಸ ಒಬ್ಬ ಬೇಡನು ಆ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮರದಮೇಲೆ ಹತ್ತಿ ಬಲೆಯನ್ನು ಹರಡಿ ಹೋದನು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಮರದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಂಸಗಳೆಲ್ಲಾ ಆ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡುವು. ಆಗ ಅವುಗಳ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ವೃದ್ಧಹಂಸವು ಹೇಳುತ್ತದೆ - 'ಎಲೈ ಬಾಲಕರೇ! ನನ್ನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೀವು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ನಿಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಈಗ ಮರಣವು ಒದಗಿತು.'

ವರಂ ಬುದ್ಧಿರ್ನ ಸಾ ವಿದ್ಯಾಯಾ ಧೀರ್ಗರೀಯಸೀ |

ಬುದ್ಧಿಹೀನಾ ವಿನಶ್ಯಂತಿ ಯಥಾ ತೇ ಸಿಂಹಕಾರಕಾಃ ||

— ಬುದ್ಧಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು, ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲ. ವಿದ್ಯೆಗಿಂತ ಬುದ್ಧಿಯು ದೊಡ್ಡದು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಜೀವವಾಗಿದ್ದ ಸಿಂಹವನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದವರು ಅದರಿಂದಲೇ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರು ವಿನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ."

ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಆ ಹಂಸಗಳು 'ತಾತಾ! ನಾವುಗಳು ಬದುಕುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸು' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡುವು. ವೃದ್ಧಹಂಸವು ಹೇಳುತ್ತದೆ 'ಬಾಲಕರೇ! ಕಾರ್ಯವು ಮಿಂಚಿಹೋದಮೇಲೆ ಉಪಾಯವಾವುದು?'

**ಅಜ್ಞಾನಭಾನಾದಥನಾ ಪ್ರನಾದಾದುಸೇಕ್ಷಣಾದ್ವಾತ್ಯಯಭಾಜಿ
ಕಾರ್ಯೇ |
ಪುಂಸಃ ಪ್ರಯಾಸೋ ವಿಫಲಃ ಸಮಸ್ಯೋ ಗತೋದಕೇ ಕಃ ಖಲು
ಸೇತುಬಂಧಃ ?**

ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಲೀ ಅಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಉದಾಸೀನತೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಕೆಲಸವು ಕೆಟ್ಟುಹೋದಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಯಾಸವೆಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಫಲ. ನೀರು ಹರಿದುಹೋದಮೇಲೆ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ?

ಮತ್ತೆ ಆ ತರುಣಹಂಸಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ - 'ಎಲೈ ತಾತಾ! ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ ನಾವುಗಳು ಬದುಕುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಉಪಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸು. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ನೋಡು -

ಚಿತ್ತಾಯತ್ತಂ ಧಾತುಬಂಧಂ ಶರೀರಂ |

ನಷ್ಟೇ ಚಿತ್ತೇ ಧಾತನೋ ಯಾಂತಿ ನಾಶಂ ||

ತಸ್ಮಾಚ್ಚಿತ್ತಂ ಯತ್ನತೋ ರಕ್ಷಣೀಯಂ |

ಸ್ವಸ್ಥೇ ಚಿತ್ತೇ ಧಾತವಃ ಸಂಭವಂತಿ ||

— ಕೊಬ್ಬು, ರಕ್ತ, ವಾಸ, ಮೇದಸ್ಸು, ಮೂಳೆ, ಮಜ್ಜಾ, ಶುಕ್ಲ (ವೀರ್ಯ)ಗಳೆಂಬ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಶರೀರವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದು. ಮನಸ್ಸು ನಷ್ಟವಾದರೆ ಆ ಧಾತುಗಳೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿರಿಸಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಧಾತುಗಳೆಂಬವು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿರುತ್ತವೆ.”

ಪುತ್ರಪೌತ್ರರ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ವೃದ್ಧ ಹಂಸವು 'ಎಲೈ ಮಕ್ಕಳೇ ! ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಸತ್ತವರಂತೆ ಬಿದ್ದಿರಿ. ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಆ ಬೇಡನು ಬಂದು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕೊರಳುಗಳನ್ನು ಹಿಂಸುಕಿ ಕೊಂದುಬಿಡುವನು' ಎಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಆ ತರಣ ಹಂಸಗಳೆಲ್ಲಾ ನಟಿಸಿದುವು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲವಾಯ್ತು. ಬೇಡನು ಬಂದು ಮರವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಸತ್ತುಹೋಗಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳನ್ನು ಬಲೆಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿಸಾಟನು. ಬಳಿಕ ಆ ವೃದ್ಧ ಹಂಸವು 'ಎಲೈ ಮಕ್ಕಳೇ ! ಈಗ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಹಾರಿ ಓಡಿಹೋಗಿ' ಎಂದಿತು. ಆಗ ಆ ಹಂಸ-ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಓಡಿಹೋಗಿ ಬದುಕಿಕೊಂಡುವು. ತರುವಾಯ ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ — 'ಅಹೋ ! ಮುಂದುಕನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ನಾವುಗಳು ಬದುಕಿದೆವು.'

**ವೃದ್ಧವಾಕ್ಯಂ ಸದಾ ಕೃತ್ಯಂ ಪ್ರಾಜ್ಞೈಶ್ಚ ಗುಣಶಾಲಿಭಿಃ |
ಪಶ್ಯ ಹಂಸಾಸ್ತನೇ ಬದ್ಧಾನ್ ವೃದ್ಧವಾಕ್ಯೇನ ನೋಚಿತಾನ್ ||**

— ಗುಣಶಾಲಿಗಳಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಮುಂದುಕರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕು. ವನದಲ್ಲಿ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಮುಂದುಕನ ಮಾತಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಹಂಸ-ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನೋಡು.

ಈ ಕಥೆಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ : ಆ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಆ ವೃಕ್ಷದಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯವು ಸಂಭವಿಸಿದಂತೆ ತನಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ದೊರೆಯಿಂದ ಅಪಾಯವು ಸಂಭವಿಸಿದೆ. ಆ ಹಂಸ-ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದೆ ಉಪಾಯದಿಂದ ಪಾರಾದಂತೆ ತಾನೂ ಪಾರಾಗುವನು. ಬೇಡನ ಬಲೆಯು ವ್ಯರ್ಥವಾದಂತೆ ದೊರೆಯ

ಮಾಯಾಜಾಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಆ ದೊರೆಯು ದುರಾಗ್ರಹವೆಂಬ ಗ್ರಹಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

**ದುರಾಗ್ರಹಗ್ರಹಗ್ರಸ್ತೇ ವಿದ್ವಾನ್ ಪುಂಸಿ ಕರೋತಿ ಕಿಂ |
ಕೃಷ್ಣಸಾಷಾಣಖಂಡಸ್ಯ ಮಾರ್ಧನಾಯ ನ ತೋಯದಃ ||**

— ದುರಾಗ್ರಹವೆಂಬ ಗ್ರಹಪೀಡಿತನಾದ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಏನು ಮಾಡಬಲ್ಲನು ? ಮೇಘವು ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನ ತುಂಡನ್ನು ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡಲಾರದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಯಮದಂಡನು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಹೀಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸವು ಕಳೆಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ದಿನದ ಕಥೆ.

ಯಮದಂಡನು ಎರಡನೆಯ ದಿವಸ ದೊರೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಅವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು.

ಯಮದಂಡನನ್ನು ನೋಡಿ ದೊರೆ 'ಎಲಾ ಯಮದಂಡನೇ ! ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹುಡುಕಿದೆಯಾ ?'

ಯಮದಂಡ - 'ದೊರೆಯೇ ! ಕಳ್ಳನು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ.'

ದೊರೆ - 'ಏತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕಾಲಹರಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ ?'

ಯಮದಂಡ - 'ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಹೋಗುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕುಂಬಾರನು ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೊತ್ತು ಮೀರಿತು.'

ದೊರೆ - 'ನಿನ್ನ ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಮರೆತುಬಿಡುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ಅಂತಹ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಕಥೆ ಯಾವುದು ? ಹೇಳು ?'

ಯಮದಂಡ - 'ಸ್ವಾಮಿ ! ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಕುಣನೆಂಬವನೊಬ್ಬ ಕುಂಬಾರನಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನು. ಅವನು ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿದಂದಿನಿಂದಲೂ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಗಣಿಯಿಂದ ಮಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಒಗೆಬಗೆಯ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ

ಮಾಡಿ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದು ಶ್ರೀಮಂತನಾದನು. ಬಳಿಕ ಅವನೊಂದು ಸೋಗಸಾದ ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದನು. ಉತ್ತಮ ಭಿಕ್ಷುಕರಿಗಿಲ್ಲಾ ಉತ್ತಮ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡಿದನು. ತಿರುಕರಿಗೆ ಅನ್ನವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಕ್ರಮವಾಗಿ ತನ್ನ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದನು. ಒಂದು ದಿವಸ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೇರಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಕತ್ತೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮಣ್ಣಿನ ಗಣಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಅಗೆಯಲು ತೊಡಗಿದನು. ಆಗ ಆ ಗಣಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವು ಜರಿದು ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಸೊಂಟವು ಮುರಿದುಹೋಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ :

ಯೇನ ಭಿಕ್ಷಾಂ ಬಲಿಂ ದದೇ ಯೇನ ಪೋಷಯಾಮ್ಯಾತ್ಮಾನಂ |
ತೇನ ನುನು ಕಟೀ ಭಗ್ನಾ ಜಾತಂ ಶರಣತೋ ಭಯಂ ||

— ಯಾವುದರಿಂದ ನಾನು ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ಯಾವುದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಪೋಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ಅದರಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಸೊಂಟವು ಮುರಿಯಿತು. ರಕ್ಷಕವಾದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಲೇ ಭಯವುಂಟಾಯಿತು.”

ರಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದ ದೊರೆಯಿಂದಲೇ ತನಗೆ ಭಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದೇ ಈ ಕಥೆಯ ಗೂಢಾಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ದೊರೆಯು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಯಮದಂಡನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಹೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ದಿವಸವು ಕಳೆಯಿತು.

ಮೂರನೆಯ ದಿವಸದ ಕಥೆ.

ಎಂದಿನಂತೆ ಯಮದಂಡನು ಮೂರನೆಯ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಅವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು.

ದೊರೆ - 'ಎಲೆ ಯಮದಂಡನೇ ! ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹುಡುಕಿದೆಯಾ ?'

ಯಮದಂಡ - 'ಸ್ವಾಮಿಯೇ ! ಕಳ್ಳನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ.'

ದೊರೆ - 'ಮತ್ತೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾಯಿತು ?'

ಯಮದಂಡ - 'ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತಾಯಿತು.'

ದೊರೆ - 'ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಕಥೆ ಯಾವುದು ? ಹೇಳು.'

ಯಮದಂಡ - 'ಅಪ್ಪಣೆ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ. ಪಾಂಚಾಲದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪರಶಕ್ತಿಯೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜೈನಮತಾವಲಂಬಿಯಾದ ಸುಧರ್ಮನೆಂಬ ಪರಮ ಧಾರ್ಮಿಕನಾದ ದೊರೆಯಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಜಿನಮತಿಯೆಂಬುವಳು ಭಾರ್ಯೆ, ಆಕೆಯೂ ಧಾರ್ಮಿಕಳು. ಶ್ರಾವಕವೃತ್ತಾಚಾರನಿಷ್ಠನಾದ ಜಯ ದೇವನೆಂಬುವನು ರಾಜಮಂತ್ರಿ. ವಿಜಯೆಂಬುವಳು ಆತನ ಪತ್ನಿ. ಆಕೆಯೂ ತನ್ನ ಪತಿಯಂತೆ ನಿಷ್ಠಳಾಗಿದ್ದಳು. ದೊರೆಯು ಬಹಳ ಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ದೊರೆಯು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಭೃತ್ಯನು ಬಂದು ಕೈಮುಗಿದು 'ಮಹಾಪ್ರಭೋ ! ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ಶತ್ರು ರಾಜನು ಬಂದು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಿಲ್ಲಾ ಬಹಳ ಬಾಧೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು 'ನಾನು ಇದಿರಾಗಿ ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಅವನು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿರಲಿ. ನಾನು ಈಗ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಎತ್ತುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕಂಟಕನಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುವನೋ ಅಂಥವನನ್ನು ದೊರೆಯು ದಂಡಿಸಲೇಬೇಕು.

ಯಃ ಶಸ್ತ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸಮರೇ ರಿಪುಃ ಸ್ಯಾತ್ |

ಯಃ ಕಂಟಿಕೋ ನಾ ನಿಜಮಂಡಲಸ್ಯ ||

ಅಸ್ತ್ರಾಣಿ ತತ್ರೈವ ನೃಪಾಃ ಕ್ಷಿಸಂತಿ |

ನ ದೀನಕಾನೀನಶುಭಾಶಯೇಷು ||

— ಯಾವನು ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶತ್ರುವಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುವನೋ ಯಾವನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕಂಟಕನಾಗಿರುವನೋ ಅಂತಹವನ ಮೇಲೆಯೇ ರಾಜರು ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರಲ್ಲದೆ ದರಿದ್ರರ ಮೇಲಾಗಲೀ ಕನ್ಯಕಾ ಪುತ್ರರ ಮೇಲಾಗಲೀ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರ ಮೇಲಾಗಲೀ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರಲ್ಲ.

ದಂಷ್ಟನಿಗ್ರಹವೂ ಶಿಷ್ಟಪರಿಪಾಲನವೂ ರಾಜನ ಧರ್ಮವಲ್ಲದೆ ತಲೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಲೀ ಜಟಿಯನ್ನು ಧರಿಸುವುದಾಗಲೀ ರಾಜನ ಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಶತ್ರು-ಮಹಾಬಲನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಅವನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಮಹಾನಂದದಿಂದ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ಪುರಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಬಿದ್ದುಹೋಯ್ತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ದೊರೆಯು ಅಪಶಕನವಾಯ್ತೆಂದು ಒಗೆದು ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರಗೆ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಮಂತ್ರಿಯು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಸರಿ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಎರಡನೆಯ ದಿವಸ ದೊರೆಯು ಪಟ್ಟಣಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಮತ್ತೆ ಆ ಬಾಗಿಲು ಬಿದ್ದುಹೋಯ್ತು. ಆಗ ದೊರೆಯು ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಎಲೈ ಮಂತ್ರಿಯೇ ! ಈ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಹೇಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಗುವುದು ?' ಎಂದನು.

ಮಂತ್ರಿ - 'ದೊರೆಯೇ ! ನೀನು ನಿನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದು ಆ ರಕ್ತವನ್ನು ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಚಿಮುಕಿಸಿದರೆ ಬಳಿಕ ಬಾಗಿಲು ಸ್ಥಿರವಾಗುವುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸ್ಥಿರವಾಗದು. ಇದು ಕುಲಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.'

ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆ - 'ಯಾವ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಜೀವವಧೆಯಾಗುವುದೋ ಅಂತಹ ಈ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ನನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ನಾನು ಎಲ್ಲಿರುವೆನೋ ಅದೇ ಪಟ್ಟಣ. ಕಿವಿಯನ್ನು ಹರಿದುಬಿಡುವ ಬಂಗಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಾಡುವುದೇನು ? ತನ್ನ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.'

ನ ಕರ್ತವ್ಯಾ ಸ್ವಯಂ ಹಿಂಸಾ ಪ್ರವೃತ್ತಾಂ ಚ ನಿವಾರಯೇತ್ |
ಜೀವಿತಂ ಬಲಮಾರೋಗ್ಯಂ ಶಶ್ವದ್ವಾಂಭನ್ಮಹೀಪತಿಃ ||

— ಜೀವನವನ್ನೂ ಬಲವನ್ನೂ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನೂ ಬಾರಿಬಾರಿಗೆ ಬಯಸುವ ದೊರೆಯು ತಾನು ಜೀವಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಜೀವಹಿಂಸೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲೂಬೇಕು.

ಯೋ ದದ್ಯಾತ್ಕಾಂಚನಂ ನೋರುಂ ಕೃತ್ಸ್ಯಾಂ ಚಾಪಿ ವಸುಂಧರಾಂ ||
ಏಕಸ್ಯ ಜೀವಿತಂ ದದ್ಯಾತ್ಫಲೇನ ನ ಸಮಂ ಭನೇತ್ ||

— ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಮೇರು-ಪರ್ವತವನ್ನೂ ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನೂ ದಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಫಲವು ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಪ್ರಾಣದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಫಲಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಲಾರದು."

ತರುವಾಯ ಪುರನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಮಹಾಜನರು ಬಂದು ದೊರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ ! ತಾವು ಸುಮ್ಮನಿರಿ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾವು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ' ಎಂದರು.

ದೊರೆ - 'ಮಹಾಜನರೇ ! ಪ್ರಜೆಗಳು ಮಾಡುವ ಪಾಪದ ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯದ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವು ನನಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಯಥೈವ ಪುಣ್ಯಸ್ಯ ಸುಕರ್ಮಭಾಜಾಂ |
ಷಡಂಶಭಾಗೀ ನೈಪತಿಃ ಸುವೃತ್ತಃ ||
ತಥೈವ ಪಾಪಸ್ಯ ಕುಕರ್ಮಭಾಜಾಂ ||
ಷಡಂಶಭಾಗೀ ನೈಪತಿಃ ಕುವೃತ್ತಃ ||

— ಸದಾಚಾರಿಯಾದ ದೊರೆಯು ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪುಣ್ಯದ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ದುರಾಚಾರಿಯಾದ ದೊರೆಯು ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಾಪದ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೂ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ."

ಮತ್ತೆ ಮಹಾಜನರು ದೊರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಮಹಾಪ್ರಭೋ ! ಆ ಪಾಪದ ಭಾಗವು ನಮಗಿರಲಿ. ಪುಣ್ಯದ ಭಾಗವು ತಮಗಿರಲಿ. ತಾವು ಸುಮ್ಮನಿರಿ. ನಾವೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.'

ದೊರೆ - 'ಹಾಗೆ ಆಗಲಿ'

ತರುವಾಯ ಮಹಾಜನರು ಚಂದಾವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಆ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಬಂಗಾರದ ಒಂದು ಪುರುಷಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ನಾನಾಪ್ರಕಾರವಾದ ರತ್ನಾಭರಣಗಳಿಂದ ಆಲಂಕರಿಸಿ ಗಾಡಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ

ವೆಂಪನೇಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ 'ಯಾವನಾದರೂ ಈ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಾಯಿಯು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಆ ಬಾಲಕನಿಗೆ ವಿಷವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೂ ಆ ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಮಗನ ಕೊರಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂದರೆ ಅಂಥವನಿಗೆ ಈ ಬುಗಾರದ ಪುರುಷಪ್ರತಿಮೆಯೂ ಕೋಟಿದ್ರವ್ಯವೂ ಕೊಡಲ್ಪಡುವುವು' ಎಂದು ಡಂಗುರವನ್ನು ಹೊಯ್ದವರು. ಆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕರುಣೆಯೂ ಬಹಳ ಬಡವನೂ ಆದ ವರದತ್ತನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ನಿಷ್ಕರುಣೆಯೆಂಬ ಭಾರ್ಯೆ. ಅವರಿಗೆ ಏಳು ಮಂದಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ವರದತ್ತನು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಎಲೈ ಪ್ರಿಯಳೇ! ನಮ್ಮ ಕಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಇಂದ್ರದತ್ತನನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನೂ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ನಾವು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದರೆ ನಮಗೆ ಇಂತಹ ಮಕ್ಕಳು ಎಷ್ಟೋ ಆಗುವುವು' ಎಂದನು. ಪತಿಯ ಮಾತಿಗೆ ಆ ನಿಷ್ಕರುಣೆಯು ಒಪ್ಪಿದಳು. ಪತಿಗೆ ತಕ್ಕವಳಾದ ಪತ್ನಿ. ಬಳಿಕ ವರದತ್ತನು ಆ ಡಂಗುರವನ್ನು ತಡೆದು ತಾನು ಪುತ್ರನನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದನು.

ಬಳಿಕ ಆ ಮಹಾಜನರು ವರದತ್ತನನ್ನು ಕುರಿತು 'ತಾಯಿಯು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಮಗನಿಗೆ ವಿಷವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ತಂದೆಯಾದ ನೀನು ನಿನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಮಗನ ಕೊರಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಡುವೆವು ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಮಗನನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಕೊಡಲಾರವು' ಎಂದರು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವರದತ್ತನು 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದನು. ಏನನ್ನಾಯಿ!

ಎಣ್ಣೆಯು ತೀರಿದ ಬಳಿಕ ದೀಪವು ಅರಿಹೋಗುವಂತೆ ಪುಣ್ಯವು ತೀರಿದ ಬಳಿಕ ಸಂಪತ್ತಿಯು ಅರಗಳಿಗೆಯೂ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆಂಬುದನ್ನೂ ದೀಪತಿಪೆಯಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಅತಿಚಂಚಲಳೆಂಬುದನ್ನೂ ಪರಿಭಾವಿಸದೆ ಧನಪಿತೃಚಕ್ರವಾದ ಅವಿವೇಕಿಗಳು "ಅರ್ಥತುರಾಣಾಂ ನ ಗುರುರ್ನ ಬಂಧುಃ" ಎಂಬಂತೆ ಹಿರಿಯರಿಗೂ ಬಂಧುಗಳಿಗೂ ದ್ರೋಹವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಆಡು ಉತ್ತರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜೀವನಲೀಲೆಯು ಕೊನೆಗಾಣುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಯೂಪಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಸೊಪ್ಪು-ತಳಿರನ್ನು ಎಟಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಬಾಳುವಿಕೆಯು ನಶ್ವರವಾದುದೆಂಬ

ಪರಿಚ್ಛಾನವೂ ಪಾಪಭೀತಿಯೂ ಲೋಕಾಪವಾದ ಭೀತಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾನರ್ಥಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೇಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಆ ಬಾಲಕ-ಇಂದ್ರದತ್ತನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ : 'ಅಹಾ ! ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಯಾರಿಗೂ ಪ್ರಿಯರಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಅದು ಕೈಗೂಡಿದ ಮೇಲೆ ವಿಮುಖರಾಗುವರು. ನೋಡಿ-

ವೃಕ್ಷಂ ಕ್ಷೀಣಫಲಂ ತ್ಯಜಂತಿ ವಿಹಗಾಃ ಶುಷ್ಕಂ ಸರಃ ಸಾರಸಾಃ |
ಪುಷ್ಪಂ ಗಂಧಗತಂ ತ್ಯಜಂತಿ ಮಧುಸಾ ದೆಗ್ಧಂ ನನಾಂತಂ ನೃಗಾಃ ||
ನಿದ್ರಾವ್ಯಂ ಪುರುಷಂ ತ್ಯಜಂತಿ ಗಣಿಕಾ ದುಷ್ಯಂ ನೈಸಂ ಸೇವಕಾಃ |
ಸರ್ವಃ ಕಾರ್ಯವಶಾಜ್ಜನೋಭಿರಮತೇ ಕಃ ಕಸ್ಯ ಕೋ ವಲ್ಲಭಃ ||

— ಪಕ್ಷಿಗಳು ಫಲವು ಮುಗಿದುಹೋದ ಮೇಲೆ ಮರವನ್ನೂ ಸಾರಸ-ಪಕ್ಷಿಗಳು ಬತ್ತಿದ ಕಿರಿಯನ್ನೂ ದುಂಬಿಗಳು ಪರಿಮಳವು ತೊಲಗಿರುವ ಹೂವನ್ನೂ ಮೃಗಗಳು ದಹಿಸಿಹೋದ ಕಾಡನ್ನೂ ವೇಶ್ಯೆಯರು ಹಣವಿಲ್ಲದ ಪುರುಷನನ್ನೂ ಸೇವಕರು ದುಷ್ಪರಾಜನನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾರಲ್ಲದೆ ಯಾರಿಗೆ ಯಾರ್ಯಾರೂ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ?"

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನರು ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಸ್ತುವಿನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನೋಡಿ -

ಬುಭುಕ್ಷಿತಃ ಕಿಂ ನ ಕರೋತಿ ಪಾಪಂ |

ಕ್ಷೀಣಾ ನರಾ ನಿಷ್ಕರುಣಾ ಭವಂತಿ ||

— ಹೊಟ್ಟೆ ಹಸಿದವನು ಯಾವ ಪಾಪವನ್ನು ತಾನೇ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ? ಕ್ಷೀಣರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ನಿರ್ದಯರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ತರುವಾಯ ವರದತ್ತನು ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಗನನ್ನು ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ಅವರು ಇಂದ್ರದತ್ತನನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನ ಮುಂದೆ ಕರೆತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅವನ ಸುತ್ತಲೂ ತಾಯಿ ತಂದೆ ಮೊದಲಾದವರು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದ್ರದತ್ತನು ನಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಆಗ ದೊರೆಯು ಇಂದ್ರದತ್ತನನ್ನು ನೋಡಿ 'ಎಲೈ ಬಾಲಕನೇ! ಏತಕ್ಕೆ ನಗುತ್ತಿರುವೆ? ಸಾವಿಗಂಜುವೆಯಾ?' ಎಂದನು.

ಇಂದ್ರದತ್ತ - 'ಸ್ವಾಮಿ!

ತಾವದ್ವಯಸ್ಯ ಭೇತವ್ಯಂ ಯಾವದ್ವಯಮನಾಗತಂ |
ಆಗತಂ ತು ಭಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಹರ್ತವ್ಯಮುಶಂಕಿತಂ ||

— ಭಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಅದಕ್ಕೆ ಹೆದರಬೇಕು. ಭಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದನ್ನು ನೋಡಿಯಾದರೋ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಡೆಯಬೇಕು - ಕಾದಾಡಬೇಕು. ಸಹಿಸಬೇಕು. ಏಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವೂ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮೆಯೂ ಇರಬೇಕಲ್ಲವೇ?

'ತಂದೆಯು ಮಗನಿಗೆ ಓಡಿಸಿದರೆ ತಾಯಿಯು ಮರೆಹೋಗುವನು; ದೊರೆಯು ಓಡಿಸಿದರೆ ಮಹಾಜನರ ಮರೆಹೋಗುವನು; ತಂದೆಯು ಮಗನ ಕೊರಳನ್ನು ನುಲುಚಿದರೆ, ತಾಯಿಯು ವಿಷವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ಮಹಾಜನರು ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಧಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ದೊರೆಯು ಪ್ರೇರಕನಾದರೆ, ದೇವತೆಯು ಬಲಿಯನ್ನಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಆ ಬಾಲಕನು ಮತ್ತಾರ ಮರೆಹೋಗಬೇಕು?—ಯಾರ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು?

ಮಾತಾ ಯದಿ ವಿಷಂ ದದ್ಯಾತ್ಪಿತಾ ನಿಕ್ರಿಯತೇ ಸುತಂ |
ರಾಜಾ ಹರತಿ ಸರ್ವಸ್ಯಂ ಕಾ ತತ್ರ ಪರಿನೇದಿನಾ ||

— ತಾಯಿಯು ಮಗನಿಗೆ ವಿಷವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ತಂದೆಯು ಮಗನನ್ನು ಮಾರಿದರೆ, ದೊರೆಯು ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರೆ ದುಃಖವೇನು? ದುಃಖ ಸುವುದೇಕೆ? ಅದುದರಿಂದಲೇ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಸಾವನ್ನು ಇದಿಗೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.'

ಇಂದ್ರದತ್ತನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ - 'ನರ ಬಲಿಯನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವ ಈ ಹೆಬ್ಬಾಗಿರಿನಿಂದಲೂ ಈ ಪಟ್ಟಣದಿಂದಲೂ ನನಗಾಗಬೇಕಾದೇನು? ಎಲ್ಲಿ ನಾನಿರುವೆನೋ ಅಲ್ಲೇ ಪಟ್ಟಣವು'

ದೊರೆಯು ಮನೋಧೈರ್ಯವನ್ನೂ ಇಂದ್ರದತ್ತ-ಬಾಲಕನ ಸಾಹಸವನ್ನೂ ನೋಡಿ ನಗರದೇವತೆಗಳು ಮೆಚ್ಚಿ ಆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಆ ಬಾಲಕನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರು.

ಉದ್ಯಮಃ ಸಾಹಸಂ ಧೈರ್ಯಂ ಬಲಂ ಬುದ್ಧಿಃ ಪರಾಕ್ರಮಃ |
ಷಡೇತೇ ಯಸ್ಯ ವಿದ್ಯಂತೇ ತಸ್ಯ ದೇವೋಪಿ ಶಂಕತೇ ||

— ಕಾರ್ಯಪ್ರಯತ್ನ, ಸಾಹಸ, ಧೈರ್ಯ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಬುದ್ಧಿ, ಪರಾಕ್ರಮ ಈ ಆರು ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಂದೇಹ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಯಮದಂಡನು ದೊರೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿದ ಈ ಕಥೆಯ ವ್ಯಂಗ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ದೊರೆಯು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ಯಮದಂಡನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಹೀಗೆ ಮೂರನೆಯ ದಿವಸವು ಕಳೆಯಿತು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನದ ಕಥೆ.

ಎಂದಿನಂತೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸ ದೊರೆಯು ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಯಮದಂಡನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಎಲೈ ಯಮದಂಡನೇ! ಕಳ್ಳರನ್ನು ಹುಡುಕಿದೆಯಾ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಯಮದಂಡನು 'ಅಹುದು. ಕಳ್ಳರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನಿತ್ತನು. ದೊರೆಯು 'ಏತಕ್ಕಿಷ್ಟು ಸಾವಕಾಶವಾಯ್ತು?' ಎಂದು ಗದರಿಸಿದನು. ಆಗ ಯಮದಂಡನು ದೊರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಸ್ವಾಮಿ! ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದು ಹೆಣ್ಣುಜಿಂಕೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೊತ್ತಾಯಿತು' ಎಂದನು. ದೊರೆಯು ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಯಮದಂಡನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಹೇಳು' ಎಂದೂ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು.

ಯಮದಂಡ - 'ಒಂದು ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಯು ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅದು ತನ್ನ ಮರಿಗಳೊಡನೆ ವನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮೇದು ಕಿರಿಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ಸುಖವಾಗಿ

ಕಾಲಯಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಪುರವೆಂಬುದೊಂದು ನಗರ. ಅಲ್ಲಿ ಅರಿಮದರ್ವನನೆಂಬ ರಾಜನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಹಲವು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಒಬ್ಬ ಬೇಡನು ಜೀರ್ಣವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಂದು ಆ ರಾಜಕುಮಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಇತರ ರಾಜಕುಮಾರರು ತಮಗೂ ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂದು ದೊರೆಯನ್ನು ಖೇಡಿಸಿದರು. ಆಗ ದೊರೆಯು ಬೇಡರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿಗಳು ಸಿಕ್ಕುವ ವನವಾವುದೆಂದು ಕೇಳಲು ಅವರು ಜೀರ್ಣೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಮೂತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು ಬೇಡರೊಡನೆ ತಾನೇ ಆ ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದು ದುರವಗಾಹವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಬೇಡರನ್ನು ಕುರಿತು ಆ ವನದ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಉರಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಲೆಗಳನ್ನು ಹರಡುವಂತೆಯೂ ಬೇರೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಗೆದು ಹೊಂಡವನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆಯೂ ನೀರಿಗೆ ವಿಷವನ್ನು ಹಾಕುವಂತೆಯೂ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ಆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಗಾಥೆಯೂ ಪದ್ಯವೂ ಒಪ್ಪುತ್ತವೆ :

ಸವ್ಯಜಲಂ ವಿಸಸಹಿದಂ ಸನ್ವಾರಣ್ಣಂ ಚ ಕೂಟಿಸಂಘಣ್ಣಂ |

ರಾಯಾ ಯ ಸಯಂ ನಾಹೋ ತತ್ಥ ತಿದಾಣಂ ಕುದೋ ವಾಸೋ ||

ಅಥವಾ

ಸರ್ವಜಲಂ ವಿಸಸಹಿತಂ ಸರ್ವಾರಣ್ಯಂ ಚ ಕೂಟಿಸಂಘಣ್ಣಂ |

ರಾಜಾ ಚ ಸ್ವಯಂ ನ್ಯಾಧಸ್ತತ್ರ ಸ್ಥಿತಾನಾಂ ಕುತೋ ವಾಸಃ ||

— ನೀರೆಲ್ಲಾ ವಿಶಮಿಶ್ರವಾಗಿಯೂ ವನವೆಲ್ಲಾ ಬೆಂಕಿ, ಬಲೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯು ತಾನೇ ಬೇಡನಾಗಿಯೂ ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬದುಕುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ?

ರಜ್ಜ್ವಾ ದಿಶಃ ಪ್ರವಿತತಾಃ ಸಲಿಲಂ ವಿಷೇಣ |

ಸಾಶೈರ್ಮಹೀ ಹುತಭುಜಾಕುಲಿತಂ ವನಾಂತಂ ||

ವ್ಯಾಧಾಃ ಪದಾನ್ಯನುಸರಂತಿ ಗೃಹೀತಚಾಪಾಃ |
ಕಂ ದೇಶಮಾಶ್ರಯತು ಡಿಂಭವತೀ ಕುರಂಗೀ ||

— ದಿಕ್ಕುಗಳು ಹಗ್ಗದಿಂದಲೂ ನೀರು ವಿಷದಿಂದಲೂ ಭೂಮಿಯು ಬಲೆಗಳಿಂದಲೂ ವನಮಧ್ಯವು ಬೆಂಕಿಯಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ ಬೇಡರು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ-ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ಮರಿಗಳುಳ್ಳ ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಯು ಯಾವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು? ಮರಿಗಳುಳ್ಳ ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಯು ಈ ವಿಪತ್ತರಂಪರಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅದು ಬದುಕುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ?

ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ, ಪುರೋಹಿತರು ಸೇರಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ತನಗೆ ಕೆಡಕನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ತಾನು ಬಾಳುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆಂದೂ ಆ ಜಿಂಕೆಯು ಹೇಗೆ ನಿರಪರಾಧಿಯೋ ಹಾಗೆ ತಾನು ನಿರಪರಾಧಿಯೆಂದೂ ಈ ಕಥೆಯಿಂದ ದೊರೆಗೆ ಸೂಚಿಸುವುದು ಯಮದಂಡನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ದುರಾಗ್ರಹಪೀಡಿತನಾದ ದೊರೆಯು ಯಮದಂಡನ-ಈ ಕಥೆಯ ಭಾವವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾರದೆ ಹೋದನು. ಯಮದಂಡನು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಬಳಿಕ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನವು ಕಳೆಯಿತು.

ಐದನೆಯ ದಿನದ ಕಥೆ.

ಐದನೆಯ ದಿವಸ ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ದೊರೆಯು ಯಮದಂಡನನ್ನು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿ 'ಎನಯ್ಯಾ ! ಕಳ್ಳರನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದೆಯಾ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಯಮದಂಡ - 'ಸ್ವಾಮಿ ! ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಹುಡುಕಿದೆನು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಳ್ಳರು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ.'

ದೊರೆ - 'ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತೇಕಾಯ್ತು ?'

ಯಮದಂಡ - 'ಊರಿನ ಹೊರಗೆ ಒಬ್ಬನು ಒಂದು ಆಶ್ರಯಕರವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೊತ್ತಾಗಿ ಹೋಯ್ತು.'

ದೊರೆ - 'ತನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ವಿಪತ್ತುನ್ನೂ ಮರೆಯಿಸಿ ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ಆ ಕಥೆಯ ಸೊಬಗಾವುದಯ್ಯಾ ? ಹೇಳು.'

ಯಮದಂಡ - 'ನೇಪಾಳದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಟಲೀಪುರವೆಂಬುದೊಂದು ಪಟ್ಟಣವಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ವಸುಂಧರನೆಂಬುವನು ದೊರೆ. ವಸುಮತಿಯೆಂಬುವಳು ಆತನ ಪತ್ನಿ. ದೊರೆಯು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಭಾರತೀಭೂಷಣನೆಂಬುವನು ರಾಜಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ದೇವಿಕೆಯೆಂಬುವಳು ಆತನ ಪತ್ನಿ. ಆ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಶೀಘ್ರಕವಿಯಾಗಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿವಸ ದೊರೆಯು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕವಿತಾವಿಮರ್ಶೆಯು ನಡೆದಾಗ ಮಂತ್ರಿಯು ದೊರೆಯ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ದೊರೆಯು ಕೋಪಗೊಂಡು ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಗಂಗಾನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿದನು. ದೈವವಶಾತ್ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಲೆಯು ಬಂದು ಅವನನ್ನು ವರುಳಿನ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ತಳ್ಳಿತು. ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತವಾದ ಪುಣ್ಯವಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಎಂತಹ ಕಷ್ಟವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೂ ಅದರಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತಾನೆ.

ವನೇ ರಣೇ ಶತ್ರುಜಲಾಗ್ನಿ ನುಧ್ಯೇ ಮಹಾರ್ಣವೇ

ಪರ್ವತಮಸ್ತುಕೇ ವಾ |

ಸುಸ್ತಂ ಪ್ರನುತ್ತಂ ವಿಷನುಸ್ಥಿತಂ ವಾ ರಕ್ಷಂತಿ ಪುಣ್ಯಾನಿ

ಪುರಾಕೃತಾನಿ ||

ಭೀನುಂ ವನಂ ಭವತಿ ತಸ್ಯ ಪುರಂ ಪ್ರಧಾನಂ ಸರ್ವೋ ಜನಃ

ಸುಜನತಾನುಪಯಾತಿ ತಸ್ಯ |

ಕೃತ್ಸಾ ಚ ಭೂರ್ಭವತಿ ತನ್ನಿಧಿರತ್ನಪೂರ್ಣಾ ಯಸ್ಯಾಸ್ತಿ

ಪೂರ್ವಸುಕೃತಂ ವಿಪುಲಂ ನರಸ್ಯ ||

— ಪೂರ್ವಜನಿಂದ ಪಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಗಳಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ವನಮಧ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಯುದ್ಧದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಶತ್ರುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ನೀರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬೆಂಕಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮಲಗಿರಲಿ, ಮತ್ತನಾಗಿರಲಿ ಅಥವಾ ವಿಷಮಾ ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರಲಿ ಅವನನ್ನು ಆ ಪುಣ್ಯಗಳು ಕಾಪಾಡುತ್ತವೆ.

ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯಾಧಿಕೃತ್ಯವುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಭಯಂಕರವಾದ ವನವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಟ್ಟಣವಾಗುವುದು. ಜನರೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಸುಜನರಾಗುವರು—ದುರ್ಜನರೂ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುವರು. ಅವನ ಭೂಮಿಯೆಲ್ಲವೂ ನಿಧಿಗಳಿಂದಲೂ ರತ್ನಗಳಿಂದಲೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು. ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾದ ಆ ಮಂತ್ರಿಯು ಮತ್ತೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

ಶಿಷ್ಯಾಯ ದುಷ್ಟೋ ವಿರತಾಯ ಕಾಮಿಾ ನಿರ್ಗರ್ತೋ

ಜಾಗರಕಾಯ ಚೋರಃ |

ಧರ್ಮಾರ್ಥಿನೇ ಕುಪ್ಯತಿ ಪಾಪವೃತ್ತಿಃ ಶೂರಾಯ ಭೀರುಃ ಕನಯೇ

ಕವಿಶ್ಚ ||

ಸೂಪಕಾರಂ ಬುಧಂ ವೈದ್ಯಂ ವಿಪ್ರೋ ವಿಪ್ರಂ ನಟೋ ನಟಂ |

ರಾಜಾ ರಾಜಾನಮಾಲೋಕ್ಯ ಶ್ವಾವದ್ಭುರಭುರಾಯತೇ ||

— ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ ದುಷ್ಟನೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾಮಿಯೂ ವಿದ್ವಾಂಸನನ್ನು ನೋಡಿ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ವೈದ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ ವೈದ್ಯನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ನಟನನ್ನು ನೋಡಿ ನಟನೂ ರಾಜನನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜನೂ ಕೋಪಿಸಿ ನಾಯಿಯಂತೆ ಘುರೈಂದು ಗುರುಗುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇಕೆ? ತಾವು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವರೂ ಒಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಕರುಬುವುದೂ ಹೊಡೆದಾಡುವುದೂ ಉಂಟು.

ಜೇಣ ಬೀಯಾಞ ರೋಹಂತಿ ಜೇಣ ತಪ್ಪಂತಿ ಪಾಯೆಸಾ |

ತಸ್ಯ ನುಜ್ಜೇ ನುರಿಸ್ಸಾನಿ ಜಾದಂ ಸರಣದೋ ಭಯಂ ||

ಅಥವಾ

ಯೇನ ಬೀಜಾನಿ ರೋಹಂತಿ ಯೇನ ತೃಪ್ಯಂತಿ ಪಾದಪಾಃ |

ತಸ್ಯ ನುಧ್ಯೇ ನುರಿಸ್ಸಾನಿ ಜಾತಂ ಶರಣತೋ ಭಯಂ ||

— ಯಾವುದರಿಂದ ಬೀಜಗಳು ಮೊಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೋ ಯಾವುದರಿಂದ ಮರಗಳು ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೋ ಅಂತಹ ನೀರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಯುವೆನು. ರಕ್ಷಕವಾದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಭಯವುಂಟಾಯಿತು—ರಕ್ಷಕವು ಭಕ್ಷಕವಾಯಿತು.

ಶೈತ್ಯಂ ನಾನು ಗುಣಸ್ತನೈವ ತದನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕೇ ಸ್ವಚ್ಛತಾ |
 ಕಿಂ ಬ್ರೂನುಃ ಶುಚಿತಾಂ ಭವಂತಿ ಶುಚಿಯಃ ಸಂಗೇನ ಯಸ್ಯಾಪರೇ ||
 ಕಿಂ ನಾನೈತ್ಯದಮಸ್ತಿ ತೇ ಸ್ತುತಿಪದಂ ತ್ವಂ ಜೀವಿತಂ ಜೀವಿನಾಂ |
 ತ್ವಂಚೇನ್ನೀಚಪಥೇನ ಗಚ್ಛಸಿ ಪಯಃ ಕಸ್ತ್ವಾಂ ನಿರೋದ್ಧಂ
 ಕ್ಷಮಃ ||

—ಎಲೈ ನೀರೆ! ಶೈತ್ಯವೆಂಬ ಗುಣವಾದರೋ ನಿನ್ನದೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯೆಂಬುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಶುಚಿತ್ವವನ್ನು ಏನು ಹೇಳೋಣ?—ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬೇರೆಯವರೂ ಶುಚಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ, ನೀನು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಲ್ಲ ಜೀವನ. ಅಂದಮೇಲೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿನ್ನ ಸ್ತುತಿ ಯಾವುದಿರುವುದು? ಇಂತಹ ನೀನೂ ನೀಚವರ್ಗದಿಂದ (ತಗ್ಗು ದಾರಿ ಯಿಂದ) ಸೋಗುವೆಯಾದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ತಡೆಯಲು ಸಮರ್ಥರಾರು?

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಂತ್ರಿಯು ನೀರನ್ನು ಕುರಿತು ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಅರಿಮದರ್ಶನ-ರಾಜನು ಆ ಮಾತು ದುರ್ವರ್ಗಪ್ರಪ ತರ್ಕನಾದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸತ್ತುರುಷರು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಿತರ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಬಾರದೆಂದೂ ತಾನೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಚಂದ್ರಃ ಕ್ಷಯಾ ಪ್ರಕೃತಿವಕ್ರತನುರ್ಜಡಾತ್ಮಾ ದೋಷಾಕರಃ
 ಸ್ಫುರತಿ ಮಿತ್ರವಿಪತ್ತಿಕಾಲೇ |
 ನೂರ್ಧ್ವಾ ತಥಾಪಿ ವಿಧೃತಃ ಪರನೇಶ್ವರೇಣ ನ ಹ್ಯಾಶ್ರಿತೇಷು
 ನುಹತಾಂ ಗುಣದೋಷಚಿಂತಾ ||

—ಚಂದ್ರನು ಕ್ಷಯರೋಗವುಳ್ಳವನೂ-ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಳೆಗುಂದುವವನೂ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಡೊಂಕಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನೂ ಜಡಸ್ವರೂಪನೂ-ಜಲಸ್ವರೂ ಪನೂ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನನೂ-ರಾತ್ರಿಗೆ ಸ್ಥಾನನೂ ಗೆಳೆಯನ-ಸೂರ್ಯನ ವಿಪತ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಪುರುಷರು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಿತರ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಅರಿಮದರ್ಶನನು ಭಾರತೀಭೂಷಣ-ಮಂತ್ರಿಯ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಮಂತ್ರಪದವಿ ಯಲ್ಲಿರಿಸಿದನು.

ಯಮದಂಡನು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಆ ಸುಯೋಧನರಾಜನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳಿದರೂ ಅದನ್ನು ಆ ದೊರೆಯು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ಯಮದಂಡನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಹೀಗೆ ಐದನೆಯ ದಿನವು ಕಳೆಯಿತು.

ಆರನೆಯ ದಿನದ ಕಥೆ.

ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ದೊರೆಯು ಒಡ್ಡೋಲಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಯಮದಂಡನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ 'ಕಳ್ಳರನ್ನು ಹುಡುಕಿದೆಯಾ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಯಮದಂಡ—'ಸ್ವಾಮೀ, ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರನ್ನು ಹುಡುಕಿದೆನು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪತ್ತೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ.'

ದೊರೆ—'ಮತ್ತೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಸಾವಕಾಶವಾಯ್ತು?'

ಯಮದಂಡ—'ಒಂದು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೊತ್ತಾದುದು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ.'

ದೊರೆ—'ಅಂತಹ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಕಥೆ ಯಾವುದು? ಹೇಳು'

ಯಮದಂಡ—'ಕುರುಚಾಂಗಲದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಟಲೀಪುರವೆಂಬುದು ನಗರ. ಸುಭದ್ರನೆಂಬುವನು ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆ. ಸುಭದ್ರೆಯೆಂಬುವಳು ಆತನ ಪಟ್ಟಿ ಮಹಿಷಿ. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯು ವಿನೋದಾರ್ಥವಾಗಿ ಒಂದು ಉದ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಅದು ಬಲು ಸೊಗಸಾಗಿ ಹಲವು ಮರಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆ ಉದ್ಯಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿನೀರಿನ ಸರೋವರ ವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಸಾರಸಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಚಿಕ್ಕ ವಾಕಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಪರಿಮಳಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಿದ ದುಂಬಿಗಳು ರ್ಪುಂಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಂತಹ ಸೊಬಗಿನ

ಜಾರನೊಡನೆ ಮನೆಯ ತೋಟದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಆ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ಸುಭದ್ರನು ಕಾರ್ಯವಶದಿಂದ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆಯುವಂತೆ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಆಕೆಯು ಮಗನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಭೀತಳಾಗಿ ಆತುರದಿಂದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ಜಾರನೊಡನೆ ಮನೆಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಳು. ಸುಭದ್ರನು ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಹರಳಿನ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ತಾಯಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾನೆ :

‘ಆಹಾ ! ಈಕೆಯು ಎಷ್ಟೆತ್ತು ವರುಷದ ಮುದುಕಿಯಾದರೂ ಕಾಮ ಸೇವನೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಾರಳು. ಮನ್ಮಥನ ಮಹಿಮೆಯು ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು- ಸತ್ತವರನ್ನೂ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೃಶಃ ಕಾಣಃ ಖಂಜಃ ಶ್ರವಣರಹಿತಃ ಪುಚ್ಛನಿಕಲೋ |
 ವ್ರಣೇ ಪ್ರೂಯೋದ್ಧೀರ್ಣಃ ಕೃಮಿಕುಲಶತ್ಯೆರಾವೃತತನುಃ ||
 ಕ್ಷುಧಾ ಕ್ಷಾಮಃ ಕ್ಷುಣ್ಣಃ ಪಿಶರಕಕಪಲಾಸಿರ್ಗತಗಲಃ |
 ಶುನೀಮುನ್ವೇತಿ ಶ್ವಾ ಹತಮಪಿ ಚ ಹಂತ್ಯೇವ ಮದನಃ ||

— ಕೃಶವೂ, ಕುರುಡುಕಣ್ಣುಳ್ಳುದೂ, ಕುಂಟುಕಾಲುಳ್ಳುದೂ, ಕಿವಿ ಬಾಲ ವಿಲ್ಲದುದೂ, ವ್ರಣವುಳ್ಳುದೂ, ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಕೀವುಳ್ಳುದೂ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಮಿಗಳುಳ್ಳುದೂ, ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಬಳಲಿರುವುದೂ, ಗಾಯಗಳುಳ್ಳುದೂ, ಮಡಿಕೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಕೊರಳನ್ನು ಹಾಕಿರುವುದೂ ಆದ ನಾಯಿಯು ಹೆಣ್ಣು ನಾಯಿಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತದೆ. ಮನ್ಮಥನು ಸತ್ತವನನ್ನೂ ಸಾಯಿಸಿಯೇ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಎಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಾನೆಂದುಭಾವವು.

ಆಹಾ ! ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯಲಾರರೆಂಬ ಲೋಕೋಕ್ತಿಯು ಸತ್ಯವಾದುದು.

ಅಲಿಂಗತ್ಯನ್ಯಮನ್ಯಂ ಶಮಯತಿ ವಚಸಾ ವೀಕ್ಷತೇ ಚಾನ್ಯಮನ್ಯಂ |
 ರೋದಿತ್ಯನ್ಯಸ್ಯ ಹೇತೋಃ ಕಲಯತಿ ಶಪಥೈರನ್ಯಮನ್ಯಂ ವ್ರಣೇತೇ |

ಶೇತೇ ಚಾನ್ಯೇನ ಸಾರ್ಥಂ ಶಯನಮುಪಗತಾ ಚಿಂತಯತ್ಯನ್ಯಮನ್ಯಂ |
 ಸ್ತ್ರೀ ನಾನೋಯಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಜಗತಿ ಬಹುಮತಾ ಕೇನ ಧೃಷ್ಟೇನ ಸೃಷ್ಟಾ ||

— ಸ್ತ್ರೀಯು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಅಲಿಂಗಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಮಾತಿನಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಬೇರೊಬ್ಬನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾಳೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೋ ಸ್ಫುರ ಅಳುತ್ತಾಳೆ, ಮಗದೊಬ್ಬನನ್ನು ಆಣೆಗಳಿಂದ ಒಲಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಅನ್ಯನನ್ನು ವರಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಬೇರೊಬ್ಬನೊಡನೆ ಮಲಗುತ್ತಾಳೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಾಪಾರವು ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಂದ ವಾಮಾ-ವಕ್ರಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಯಾವ ಧೂರ್ತನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು ?

ಈಕೆಯು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆ ದುರಾಚಾರಿಣಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಯುವತಿಯರಾದ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯರ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇನು ?

ನಾಯುನಾ ಯತ್ರ ನೀಯಂತೇ ಕುಂಜರಾಃ ಷಷ್ಠಿಹಾಯನಾಃ |
 ಗಾವಸ್ತತ್ರ ನ ಗಣ್ಯಂತೇ ಮಶಕೇಷು ಚ ಕಾ ಕಥಾ ||

— ಅರವತ್ತು ವರುಷದ ಆನೆಗಳು ಗಾಳಿಯಿಂದ ತೂರಲ್ಪಡುವಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳ ಗಣನೆಯಿಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಸೊಳ್ಳೆಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೇ ? ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸುಭದ್ರನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ನ್ಯಾಯಪರನಾಗಿರಬೇಕಾದ ದೊರೆಯೇ ಅನ್ಯಾಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಬೇರೆಯವರ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೇ ? ಎಂದು ಈ ಕಥೆಯು ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಮದಂಡನು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ದೊರೆಯು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಯಮದಂಡನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಹೀಗೆ ಏಳನೆಯ ದಿನವೂ ಕಳೆಯಿತು.

ಎಂಟನೆಯ ದಿನ

ದೊರೆಯು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕೋಪದಿಂದ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾಗಿ ದ್ದಾನೆ. ಆಸ್ಥಾನವೆಲ್ಲಾ ಜನರಿಂದ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ತುಂಬಿದೆ. ಯಮದಂಡನೂ

ಸಭಾಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕೈಮಂಗಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅದೇನಾಗುವುದೋ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಜನರೆಲ್ಲಾ ಬಹು ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯು ಯಮದಂಡನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಎಲಾ ಯಮದಂಡ ! ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತಂದೆಯಾ ?' ಎಂದನು. ಯಮದಂಡ-'ಸ್ವಾಮಿಯೇ ಕಳ್ಳನೆಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ' ಎಂದನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು ಮಹಾಜನರೆಲ್ಲಾ ಕುರಿತು 'ಅಯ್ಯಾ, ನಮ್ಮ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಈ ಧೂರ್ತನು ಏಳು ದಿನಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಪಂಚಿಸಿದನು. ಈಗ ಇವನು ಕಳ್ಳನನ್ನೂ ಕಳುವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ ಇವನನ್ನು ಚೂರುಚೂರಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಬಲೆಕೊಡುವೆವು' ಎಂದನು.

ದೊರೆಯು ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಮದಂಡನು ತಾನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನೂ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನೂ ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರವನ್ನೂ ಸಭೆಯ ಮುಂದಿಟ್ಟು 'ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಮಹಾಜನರೇ ! ಇವೇ ಕಳುವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಇವು ಯಾರು ಧರಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳೋ ಅವರೇ ಕಳ್ಳರು. ನಿಮ್ಮಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ.

ಜತ್ನ ರಾಯಾ ಸಯಂ ಚೋರೋ ಸಮಂತೀ ಸಪುರೋಹಿದೋ |
ವಣಂ ವಜಹ ಸವ್ವೇವಿ ಜಾದಂ ಸರಣದೋ ಭಯಂ ||

— ಮಂತ್ರಿ, ಪುರೋಹಿತರೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದೊರೆಯೇ ಕಳುವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿರಿ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವರಾರು ? ರಕ್ಷಕನಿಂದ ಭಯವುಂಟಾಯ್ತು—ರಕ್ಷಕನು ಭಕ್ಷಕನಾದನು.

ಮಹಾಜನರೇ ! ತಾವುಗಳು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ದೊರೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸದಿದ್ದರೆ ತಮ್ಮಗಳನ್ನು ಪುಣ್ಯವು ತ್ಯಜಿಸುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ನೋಡಿ—

ಮಿತ್ರಂ ಶತ್ರುಗತಂ ಕಲತ್ರನುಸತೀಂ ಪುತ್ರಂ ಕುಲಧ್ವಂಸಿನಂ |

ನೂರ್ಖಂ ಮಂತ್ರಿಣಮುತ್ಸುಕಂ ನರಪತಿಂ ನೈದ್ಯಂ

ಪ್ರಮಾದಾಸ್ವದಂ ||

ದೇವಂ ರಾಗಯುತಂ ಗುರುಂ ವಿಷಯಿಣಂ ಧರ್ಮಂ

ದಯಾವರ್ಜಿತಂ |

ಯೋ ವಾ ನ ತ್ಯಜತಿ ಪ್ರಮಾದವಶತಃ ಸ ತ್ಯಜ್ಯತೇ ಶ್ರೇಯಸಾ ||

—ಶತ್ರುವಿನೊಡನೆ ಸೇರಿರುವ ಮಿತ್ರನನ್ನೂ ಪತಿವ್ರತೆಯಿಲ್ಲದ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಹೆಡ್ಡನಾದ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನೂ ತನಗಿಷ್ಟವಾದುದನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ ದೊರೆಯನ್ನೂ ಅಜಾಗರೂಕನಾದ ವೈದ್ಯನನ್ನೂ ಅನುರಾಗವುಳ್ಳ ದೇವರನ್ನೂ ವಿಷಯಾಸಕ್ತನಾದ ಗುರುವನ್ನೂ ದಯೆಯಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಯಾವನು ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂದ ತ್ಯಜಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನನ್ನು ಪುಣ್ಯವು ತ್ಯಜಿಸುವುದು' ಎಂದನು.

ಬಳಿಕ ಮಹಾಜನರು ಆ ಪಾದುಕೆಗಳಿಂದ ದೊರೆಯು ಕಳ್ಳನೆಂದೂ ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಯು ಕಳ್ಳನೆಂದೂ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದಿಂದ ಪುರೋಹಿತನು ಕಳ್ಳನೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಆ ದೊರೆಯನ್ನೂ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನೂ ಪುರೋಹಿತನನ್ನೂ ನಾಡಿನಿಂದ ಓಡಿಸಿ ಅವರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಆ ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ, ಪುರೋಹಿತರು ಹೊರಟುಹೋಗುವಾಗ ಜನರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು : 'ವಿನಾಶಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯೂ ನಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂಬೀ ಲೋಕೋತ್ತಿಯು ಸತ್ಯವಾದುದು—

ರಾನೋ ಹೇನು ನೃಗಂ ನ ನೇತ್ತಿ ನಹುಷೋ ಯಾನೇ ಯುನಕ್ತಿ
ದ್ವಿಜಾನ್ |

ವಿಪ್ರಸ್ಯಾಪಿ ಸವತ್ಸಧೇನುಹರಣೇ ಜಾತಾ ಮತಿಶ್ಚಾರ್ಜುನೇಃ ||

ದ್ಯೂತೇ ಭ್ರಾತೃಚತುಷ್ಟಯಂ ಚ ಮಹೀಷೀಂ ಧರ್ಮಾತ್ಯಜೋ

ದತ್ತವಾನ್ |

ಪ್ರಾಯಃ ಸತ್ಪುರುಷೋ ವಿನಾಶಸಮಯೇ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯತೇ ||

—ರಾಮಚಂದ್ರನು ಬಂಗಾರದ ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ನಹುಷನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು-ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹಸುವನ್ನು ಕರುವಿನೊಡನೆ ಅಪಹರಿಸುವಾಗ ಅರ್ಜುನನ ಮಗನ ಬುದ್ಧಿಯು

ನಷ್ಟವಾಯ್ತು. ಧರ್ಮರಾಯನು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಸಹೋದರರನ್ನೂ ಪತ್ನಿಯಾಗದ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನೂ ಪಣವಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟನು. ವಿನಾಶಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ಪುರುಷನೂ ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಶೂನ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ರಾವಣನಲ್ಲಿ ನೂರಂಟು ವಿದ್ಯೆಗಳಿದ್ದರೂ ರಾವಣನು ಲಂಕೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ದೂರೆಯು ಹೊರಟುಹೋಗುವಾಗ 'ಅಹಾ! ನಾನು ಈ ಉಪಾಯದಿಂದ ಯಮದಂಡನನ್ನು ಕೊಂದು ಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆನು. ಈ ಕರ್ಮಪರಿಪಾಕವು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಬುದ್ಧಿತು' ಎಂದು ಬಹಳವಾಗಿ ದುಃಖಿಸಿದನು.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಮಾಚಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಬುದ್ಧಿಮಂತ್ರಿಯು ಉದಿತೋದಯ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಯಾರೊಡನೆಯೂ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದೂ ಮಾಡಿದರೆ ತನಗೇ ಕೇಡುಂಟಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಿದನು.

“ಸರಾಭವೋ ನ ಕರ್ತವ್ಯೋ ಯಾದ್ಯಶೇ ತಾದ್ಯಶೇ ಜನೇ |
ತೇನ ಟಿಟ್ಟಿಭನಾಶ್ರೇಣ ಸಮುದ್ರೋ ವ್ಯಾಕುಲೀಕೃತಃ ||

—ಎಂತಹ ಸಾವನಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಾರದು. ಒಂದು ಲಕುಮುಕಿ ಹಕ್ಕಿಯೂ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಕುಲಪಡಿಸಿತು.”

ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿ ಉದಿತೋದಯ ಮಹಾರಾಜನು ಸುಬುದ್ಧಿಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆ ಸುಯೋಧನ ರಾಜನು ಹೊರಟುಹೋಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಮಂತ್ರಿ ಪುರೋಹಿತರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಅಹಾ! ಈ ಉಪಾಯದಿಂದ ಯಮದಂಡನನ್ನು ಕೊಂದು ಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುವೆನೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆನು. ಈ ಕರ್ಮವಿಪಾಕವು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಬುದ್ಧಿತು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು.

ನಿದಾಘೇ ದಾಹಾರ್ತಃ ಪ್ರಚುರತರತ್ಯಷ್ಟಾತರಲಿತಃ |
ಸರಃ ಪೂರ್ಣಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತ್ವರಿತನುಪಯಾತಃ ಕರಿವರಃ ||
ತಥಾ ಪಂಕೇ ಮಗ್ನಸ್ತು ಟ್ಪಿನಿಕಟಿವರ್ತಿನ್ಯಪಿ ಯಥಾ |
ನ ನೀರಂ ನೋ ತೀರಂ ದ್ವಯಮಪಿ ವಿನಶ್ಯಂ ವಿಧಿವಶಾತ್ ||

—ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಾಪದಿಂದ ಒಡಿತವೂ ಬಲು ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದುದೂ ಆದ ದೊಡ್ಡ ಆನೆಯು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಕೆರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಓಘುವಾಗಿ ಹೋಗಿ ದಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ನೀರೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ದಡವೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ—ವಿಧಿವಶದಿಂದ ಎರಡೂ ನಷ್ಟವಾದುವು—ಅದಕ್ಕೆ ದೂರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಸುಬುದ್ಧಿಯೇ! ನೀನು ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯ. ನಾನು ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ತಪ್ಪು. ಪುರನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ನನಗೂ ಸುಯೋಧನ ರಾಜನ ಅವಸ್ಥೆಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ” ಎಂದನು.

ಉದಿತೋದಯ ಮಹಾರಾಜನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುಬುದ್ಧಿಮಂತ್ರಿಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

‘ಮಂತ್ರಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರಾಜ್ಯವು ನಾಶವಾಗಿಯೇ ಹೋಗುವುದು.

ಏಕಂ ವಿಷರಸೋ ಹಂತಿ ಶಸ್ತ್ರೇಣೈಕಶ್ಚ ಹನ್ಯತೇ |

ಸಬಂಧುರಾಷ್ಟ್ರಂ ರಾಜಾನಂ ಹಂತ್ಯೇಕೋ ಮಂತ್ರಿವಿಪ್ಲವಃ ||

—ವಿಷರಸವು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು. ಒಂದು ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಒಬ್ಬನು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮಂತ್ರಿಯು ಲೂಟಿಯೊಂದು ಬಂಧುಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಸಹಿತವಾಗಿ ದೂರೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು.”

ದೂರ—ಮಂತ್ರಿಯೇ! ಅನರ್ಥಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವವನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮಂತ್ರಿಯು.

ಮಂತ್ರಿ—ದೂರೆಯೇ! ಮಂತ್ರಿಯು ಸ್ವಾಮಿಹಿತಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅವನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು.

ದೂರ—ಮಂತ್ರಿಯೇ! ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೀನೇ ಸತ್ಪುರುಷನು. ನನಗೆ ಬರುವುದಾಗಿದ್ದ ಅಪಕೀರ್ತಿಯೂ ದುರ್ಗತಿಯೂ ನಿನ್ನಿಂದ ದೂರವಾದುವು.

ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಉದಿತೋದಯ ರಾಜನು ಮತ್ತೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : ‘ಎಲೈ ಮಂತ್ರಿಯೇ! ರಾತ್ರಿಯನ್ನು

ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ ವಿನೋದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ತಿರು
ಗಾಡೋಣ. ಅಲ್ಲೇನಾದರೂ ಅಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವಿನೋದೇನ ಕಾಲೋ ಗಚ್ಛತಿ ಧೀನುತಾಂ |

ಇತರೇಷಾಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ನಿದ್ರಯಾ ಕಲಹೇನ ಚ ||

—ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವಿನೋದದಿಂದ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯು
ತ್ತಾರೆ. ಇತರ ಮನುಷ್ಯರು ನಿದ್ರೆಯಿಂದಲೂ ಜಗಳದಿಂದಲೂ ಕಾಲವನ್ನು
ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ.'

ದೊರೆಯ ಮೂತಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಯಂ ಒಪ್ಪಿದನು. ಹೀಗೆ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ
ಇಬ್ಬರೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದೊಳಗಿನ ಅಶ್ಚರ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು
ನೋಡುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಲನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದಂತೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಅಚ್ಚ
ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳು ನೇತ್ರಾನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ತೃತೀಯಪರಿಚ್ಛೇದ

ದೊರೆಯೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಪಟ್ಟಣಗರ ವಿವಿಧಸಲ್ಲಾಪಗಳನ್ನು
ಕೇಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಮನುಷ್ಯನ ನೆರಳು
ಕಾಣಿಸಿತು. ದೊರೆಯು ಅವನಾರೆಂದು ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ
ಮಂತ್ರಿಯು ಅವನು ಅಂಜನಗುಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಸುವರ್ಣಖುರನೆಂಬ
ಕಳ್ಳನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆ ಕಳ್ಳನಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೋ ನೋಡಬೇಕೆಂದು
ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ಅವರೀರ್ವರೂ ಸುವರ್ಣಖುರನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ
ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು. ಅವನು ಹೋಗಿ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನೆಂಬ ವೈಶ್ಯೋ
ತ್ತಮನ ಮನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದ ಮೇಲಿರುವ ಆಲದ ಮರದಮೇಲೆ ಹತ್ತಿ
ಮರೆಯಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ದೊರೆಯೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆ ಮರದ
ಬುಡದಲ್ಲಿ ಅತಿವುಕೊಂಡರು.

ಇತ್ತ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅವನು
ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೀಮಂತ. ಬಹಳ ಸುಖಬೀವಿ. ಅವನಿಗೆ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಹೆಂಡತಿ

ಯರು. ಅಂದು ಆತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ-ಕಾರ್ತಿಕ ಶುಕ್ಲಾಷ್ಟಮಿ
ಯಿಂದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯವರೆಗೆ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ಅಷ್ಟಾಹ್ನಿಕವೆಂಬ ಪೂಜೋತ್ಸವ
ವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಅವನೂ ಅವನ ಪತ್ನಿಯರೂ ಎಂಟು ದಿನಗಳಿಂದ ಉಪವಾಸ
ಜಾಗರಣ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದು ಎಂಟನೆಯ
ದಿವಸ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ದೊರೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯರು
ಕೌಮುದೀವಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿ
ಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವರು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ್ದಾರೆ.
ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—
'ಎಲೆ ಪತ್ನಿಯರೆ! ಈ ದಿವಸ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರನ್ನುಳಿದು ಸ್ತ್ರೀಯ
ರೆಲ್ಲರೂ ವನಕ್ರೀಡೆಗೋಸ್ಕರ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ
ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಹೋಗಿ. ನಾನು ಧರ್ಮಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನೆಯಲ್ಲಿ
ರುವೆನು. ನೀವುಗಳು ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಆಜ್ಞಾಭಂಗವಾಯಿ
ತೆಂದು ಕೋಪಿಸಿ, ಸರ್ಪದಂತೆ, ಅನಿಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನು.

ಮಣಿನಂತ್ರಾಷಧಿಸ್ವಸ್ಥಃ ಸರ್ಪದಷ್ಟೋ ವಿಲೋಕಿತಃ |

ನೃಸೈದ್ಯವಿಷ್ಯವಿಷ್ಯದಷ್ಟೋ ನ ದೃಷ್ಟಃ ಪುನರುತ್ಥಿತಃ ||

—ಸರ್ಪದಷ್ಟನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಮಣಿ ಮಂತ್ರ ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಸ್ಥನಾ
ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೃಷ್ಟಿವಿಷವುಳ್ಳ ದೊರೆಗಳು ಮುನಿದ
ಮನುಷ್ಯನು ಮತ್ತೆ ಎದ್ದಿರುವುದು-ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಕಂಡು
ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅರ್ಹದ್ವಾಸನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಪತ್ನಿಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—
'ಇಂದಿಗೆ ನಮಗೆ ಎಂಟು ಉಪವಾಸಗಳಾದುವು. ಉಪವಾಸದಿನದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾ
ಚರಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವನಕ್ರೀಡೆಗೋಸ್ಕರ ಹೇಗೆ ಹೋಗಲಿ? ಈ ವಿಷಯ
ವನ್ನು ತಾವು ಯೋಚಿಸಿ. ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ನಮಗಾಗುವುದೇನು? ನಮ್ಮ
ಅದೃಷ್ಟವಿದ್ದಂತಾಗಲಿ. ನಾವು ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಜ್ಜತ್ತಂಭಸಿ ಯಾತು ನೇರುಶಿಖರಂ ಶತ್ರಂ ಜಯೆತ್ತಾಹನೇ |
ನಾಣಿಬ್ಯಂ ಕೃಷಿಸೇವನಾದಿಸಕಲಾಃ ಪುಣ್ಯಾಃ ಕಲಾಃ ಶಿಕ್ಷತು ||

ಆಕಾಶಂ ನಿಪುಲಂ ಪ್ರಯಾತು ಖಗವತ್ಪತ್ನಾ ಪ್ರಯತ್ನಂ ಪರಂ |
ನಾಭವ್ಯಂ ಭವತೀಹ ಕರ್ಮನಶತೋ ಭಾವಸ್ಯ ನಾಶಃ ಕುಶಃ ||

—ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರೂ ಮೇರು ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುವನ್ನು ಜಯಿಸಿದರೂ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ಕೃಷಿ ಸೇವಾವೃತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯಕಲೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತರೂ ಬಹು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ, ವಿಶಾಲವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡಿದರೂ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಗಬಾರದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ—ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾದುದು ಆಗದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇರುವ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ನಾಶವೆಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು ?

ಪತ್ತಿಯರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ— 'ನೀವುಗಳು ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವಾದುದು. ಉಪವಾಸದಿನದಲ್ಲಿ ಜಿನಾಗಮ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು. ಅದೇ ಕರ್ಮಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲದೆ ಕ್ರೀಡೆಗೋಸ್ಕರ ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತಸ್ಯ ದೃಢವ್ರತಸ್ಯ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಪ್ರೀತಿನಿವರ್ತಕಸ್ಯ |
ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯೋಗೇ ಗತನಾನಸಸ್ಯ ನೋಕ್ಷೋ ಧ್ರುವಂ

ನಿತ್ಯಮಹಿಂಸಕಸ್ಯ ||

—ಏಕಾಗ್ರವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನೂ ದೃಢವಾದ ವ್ರತವುಳ್ಳವನೂ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವವನೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನೂ ಆದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಮೋಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

ಅರ್ಹದ್ವಾಸನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವನ ಪತ್ತಿಯರು 'ಸ್ವಾಮಿಯೇ ! ನಾವುಗಳೂ ನೀವೂ ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಹಸ್ರಕೂಟ ಚೈತ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗರಣವಿರೋಣ' ಎಂದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ಸಮ್ಮತಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಅನೇಕ ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯಸಹಿತನಾಗಿ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನೂ ಅವನ ಪತ್ತಿಯರೂ ಸಹಸ್ರಕೂಟಚೈತ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾರ್ಪಣವಾಗಿ

ದೇವದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಷ್ಟದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕವಿನೋದದಿಂದಿದ್ದರು. ಸಮಯವರಿತು ಅರ್ಹದ್ವಾಸನ ಪತ್ತಿಯರು ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಸ್ವಾಮಿಯೇ ! ತಮಗೆ ದೃಢತರವಾದ ಸಮ್ಯಕ್ಸಾಕ್ಷಿ-ತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧಾ ನವು ಹೇಗುಂಟಾಯಿತು ? ನಿರೂಪಿಸೋಣವಾಗಬೇಕು' ಎಂದರು.

ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು 'ನಿಮಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ಸಾಕ್ಷಿವು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಂಟಾದುದೆಂದು ಮೊದಲು ನೀವುಗಳು ಹೇಳಿ' ಎಂದನು.

ಅರ್ಹದ್ವಾಸನ ಪತ್ತಿಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—'ಸ್ವಾಮಿಯೇ ! ತಾವು ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಪೂಜ್ಯರು. ಅದುದರಿಂದ ಮೊದಲು ತಾವು ಹೇಳಬೇಕು. ತರುವಾಯ ನಾವು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ಗುರುರಗ್ನಿ ದ್ವಿಜಾತೀನಾಂ ವರ್ಣಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಗುರುಃ |
ಪತಿರೀವ ಗುರುಃ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಸರ್ವಸ್ಯಾಭ್ಯಾಗತೋ ಗುರುಃ ||

—ದ್ವಿಜರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಗುರು. ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಗುರು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪತಿಯೇ ಗುರು. ನೆಂಟನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗುರು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪತಿಪತ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆಯು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹದ್ವಾಸಶ್ರೇಷ್ಠಿಯ ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಕುಂದಲತೆಯು ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಪತಿದೇವಾ ! ಎಲ್ಲಾ ಜನರಿಗೂ ಆನಂದವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ ಇಂತಹ ಕೌಮುದ್ಯುತ್ಸವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನೀವು ಪತ್ತೀಸಹಿತರಾಗಿ ದೇವಪೂಜೆ, ತಪಶ್ಚರಣ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೇಕೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು.

ಅರ್ಹದ್ವಾಸ—'ಮಂಗಳಾಂಗಿಯೇ ! ಪರಲೋಕಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾವು ಈ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವನ್ನೆಸಗುವುದಾಗಿದೆ.

ಕುಂದಲತೆ—'ಸ್ವಾಮಿ ! ಯಾರಾದರೂ ಪರಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದಿರುವರೋ ? ಅಥವಾ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ನೋಡಿರುವವರು ಯಾರಾದರೂ ಇರುವರೋ ? ಈ ಲೋಕದ ಧರ್ಮದ ಫಲವೂ ಪರಲೋಕದ ಧರ್ಮದ ಫಲವೂ ಕಂಡು ಬಂದರೆ ದೇವಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅದು ವ್ಯರ್ಥ.

ಅರ್ಹದ್ವಾಸ-‘ಪರಲೋಕದ ಫಲವು ಹಾಗಿರಲಿ-ನಾನು ಧರ್ಮದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲವನ್ನು ಕಂಡನು. ಅದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಕೇಳು. ಇದೇ ಉತ್ತರ ಮಧುರೆಯ ದೊರೆ ಪದ್ಮೋದಯ. ಅವನ ಪತ್ನಿ ಯಶೋಮತಿ. ಆ ರಾಜ ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಉದಿತೋದಯನೇ ಈಗ ರಾಜಾಧಿರಾಜನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಭಿನ್ನಮತಿಯೆಂಬುವನು ರಾಜಮಂತ್ರಿ. ಅವನ ಪತ್ನಿ ಸುಪ್ರಭೆ. ಆ ದಂಪತಿಗಳ ಪುತ್ರನೇ ಈಗ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿರುವ ಸುಬುದ್ಧಿ. ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅಂಜನಗುಟಿಕಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರೂಪ್ಯಖುರನೆಂಬ ಕಳ್ಳನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ರೂಪಖುರೆಯೆಂಬ ಹೆಂಡತಿಯಿದ್ದಳು. ಅವರ ಮಗನೇ ಈಗ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳನಾಗಿರುವ ಸುವರ್ಣಖುರನು. ಇದೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜಿನದತ್ತನೆಂಬುವನು ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠಿ. ಜಿನಮತಿಯೆಂಬುವಳು ಅವನ ಪತ್ನಿ. ಅವರ ಪುತ್ರನಾದ ನಾನು-ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ಈಗ ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.’

ಅರ್ಹದ್ವಾಸನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಲದ ಮರದ ಮೇಲಿರುವ ಸುವರ್ಣ ಖುರನೂ ಮರದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಅತಿವಿಕೊಂಡಿರುವ ದೊರೆಯೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ಇನ್ನೂ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾನೋ ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಬಹು ಕುತೂಹಲವುಂಟಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಹದ್ವಾಸನು ಪುನಃ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ- “ಎಲಾ ಪತ್ನಿಯರೇ ! ನಾನು ನೋಡಿದ, ಕೇಳಿದ ಮತ್ತು ಅನುಭವಿಸಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಕೇಳಿ. ಆ ರೂಪ್ಯಖುರನೆಂಬ ಕಳ್ಳನು ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಒಂದು ದಿವಸ ಜೂಜಾಡಿ ತಾನು ಜಯಿಸಿದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಯಾಚಕರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೊಟ್ಟೆಹಸಿವಿನಿಂದ ಬಳಲಿದ್ದನು. ಅವನು ಅರಮನೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ‘ಗಮಗಮ’ ಎಂದು ಅಡಿಗೆಯ ಪರಿಮಳವು ಬಂದಿತು. ಆಗ ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ : ‘ನನಗಿದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ನನ್ನ ಅಂಜನವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ ನಾನು ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಂಜನದ ಬಲದಿಂದ ಆ ಅಡಿಗೆಯ ರಸವಸ್ತುವನ್ನು ನಾನೇಕೆ ಊಟಮಾಡಬಾರದು ?’ ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಅಂಜನವನ್ನು ಏರಿಸಿ ಅರಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯು ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ.

ಸಕಾಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ರೂಪ್ಯಖುರನೂ ದೊರೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು. ದೊರೆಯು ಒಂದು ಸಲ ತುತ್ತಿಡುವಾಗ ಇವನು ನಾಲ್ಕು ಸಲ ‘ಗಬಗಬನೆ’ ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಬಡಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥವೆಲ್ಲಾ ಮೂಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೊರಗೆ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬಿಲ್ಲ. ಇನ್ನಷ್ಟು ಕೇಳಲು ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕನೆನ್ನುವರೆಂದು ದೊರಗೆ ನಾಚಿಕೆ. ಹೇಗೂ ಊಟಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ರೂಪ್ಯಖುರನು ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ರೂಪ್ಯಖುರನು ‘ಸವಿಗಂಡ ನಾಯಿ ಕಿವಿ ಕೊಯ್ದು ರೂ ಬಿಡದು’ ಎನ್ನುವಂತೆ ಪ್ರತಿದಿವಸ ದೊರೆಯು ಊಟದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರಮನೆಗೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ದೊರೆಯೊಡನೆ ಊಟಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ದಿನಕ್ರಮದಿಂದ ದೊರೆಯು ಕೃಶ-ದುರ್ಬಲನಾಗುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಒಂದು ದಿವಸ ಮಂತ್ರಿಯು ದೊರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ‘ದೊರೆಯು ಹೀಗೇಕೆ ದುರ್ಬಲನಾಗುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ? ಇವನಿಗೇನು ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲವೇ ? ಈ ದೌರ್ಬಲ್ಯವು ಚಿಂತೆಯಿಂದಾದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತೆಯಿದ್ದರೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಆಹಾರವಿಲ್ಲದುದರಿಂದಾದ ದೌರ್ಬಲ್ಯವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ.

ಅನ್ನೇನ ಗಾತ್ರಂ ನಯನೇನ ವಕ್ತ್ರಂ ನ್ಯಾಯೇನ ರಾಜ್ಯಂ

ಲವಣೇನ ಭೋಜ್ಯಂ |

ಧರ್ಮೇಣ ಹೀನಂ ಬತ ಜೀವಿತವ್ಯಂ ನ ರಾಜತೇ ಚಂದ್ರಮಸಾ ನಿಶೀಠಂ ||

—ಅನ್ನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶರೀರವೂ ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದ ಮುಖವೂ ನ್ಯಾಯವಿಲ್ಲದ ರಾಜ್ಯವೂ ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಭೋಜ್ಯವಸ್ತುವೂ ಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ ಜೀವನವೂ ಚಂದ್ರ ನಿಲ್ಲದ ರಾತ್ರಿಯೂ ಶೋಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ’. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿ ಮಂತ್ರಿಯು ದೊರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ‘ಸ್ವಾಮಿ ! ತಮ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯವೇಕುಂಟಾಗಿದೆ ? ಕಾರಣವೇನು ? ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಲ್ಲೇನಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿ’ ಎಂದನು. ಮಂತ್ರಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೊರೆಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : ‘ಮಂತ್ರಿಯೇ ! ನೀನಿರುವಾಗ ನಮಗೆ ಚಿಂತೆಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಅದಾವುದೆಂದರೆ-ನಾನು ಎರಡರಷ್ಟು ಮೂರರಷ್ಟು ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ಭೋಜ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿಕೊಂಡರೂ ನನಗೆ

ತೃಪ್ತಿಯಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ವಸ್ತುಗಳೇನೋ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಯಾರೋ ನನ್ನೊಡನೆ ಭೋಜನಮಾಡುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ, ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ಹಸಿವೆಯು ಅಡಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದೇ ನನ್ನ ದೌರ್ಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.'

ದೊರೆಯ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಂತ್ರಿಯು 'ಅಂಜನಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಯಾವನೋ ರಾಜನೊಡನೆ ಭೋಜನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ದೊರೆಯು ದುರ್ಬಲನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಒಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಹುಡುಕಿದನು. ರಾಜನು ಭೋಜನಮಾಡುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಎಕ್ಕದ ಹೂಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಧೂಪದ ಹೊಗೆಯು ತುಂಬಿರುವ ಧೂಪಘಟಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿ ಇಡಿಸಿದನು. ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಜಟ್ಟಿಗಳನ್ನಿರಿಸಿದನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭೋಜನದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಆ ಕಳ್ಳನು ಬಂದನು. ಅಂಜನಬಲದಿಂದ ಅವನು ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ಅವನು ಎಕ್ಕದ ಹೂಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿಡುತ್ತಾ ಬರುವಾಗ 'ಪಟ್ ಪಟ್' ಎಂದು ಶಬ್ದವಾದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಂತ್ರಿಯು ಕಳ್ಳನು ಬಂದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಸಿ ಆ ಧೂಪಘಟಗಳ ಬಾಯಿ ಯನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿದನು. ಆ ಹೊಗೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿದು ಅದರೊಡನೆ ಅಂಜನವೆಲ್ಲಾ ಕರಗಿಹೋಯ್ತು. ಕಳ್ಳನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಜಟ್ಟಿಗಳು ರಟ್ಟೆ ಬಿಗಿದು ಅವನನ್ನು ದೊರೆಯ ಮುಂದೆ ಒಯ್ದರು. ಆಗ ಆ ಕಳ್ಳನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ-ಆಹಾ ! ದುದ್ಯೋವದಿಂದ ಭೋಜನವೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನಂಬಿ ನನ್ನ ಮನೆಯ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುದರಿಂದ ಅದೂ ನಷ್ಟವಾಯ್ತು.

ನಿದಾಘೇ ದಾಹಾರ್ತಃ ಪ್ರಚುರತರತ್ಯಷ್ಟಾ ತರಲಿತಃ |

ಸರಃ ಪೂರ್ಣಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತ್ವರಿತಮುಪಯಾತಃ ಕರಿವರಃ ||

ತಥಾ ಪಂಕೇ ಮಗ್ನಸ್ತು ಟಿನಿಕಟಿನರ್ತಿನೈಸಿ ಯಥಾ |

ನ ನೀರಂ ನೋ ತೀರಂ ದ್ವಯಮಪಿ ವಿನಷ್ಟಂ ವಿಧಿವಶಾತ್ ||

—ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಾಪದಿಂದ ಒಡಿತವೂ ಬಲು ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದುದೂ ಆದ ದೊಡ್ಡ ಆನೆಯು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಕೆರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ

ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೋಗಿ ದಡದಲ್ಲಿ ದ್ದ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿಧಿವಶ ದಿಂದ ನೀರೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ, ದಡವೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ-ಎರಡೂ ನಷ್ಟವಾದುವು- ದೊರೆಯಿಲ್ಲ. ಆ ರೀತಿಯಾಗಿ ನನ್ನ ಬಾಳಾಯ್ತು. ನಾನು ಯೋಚಿಸಿದುದೇ ಬೇರೆ. ದೈವವು ಮಾಡಿದುದೇ ಬೇರೆ.

ಅನ್ಯಥಾ ಚಿಂತಿತಂ ಕಾರ್ಯಂ ದೈವೇನ ಕೃತಮನ್ಯಥಾ |

ರಾಜಕನ್ಯಾಪ್ರಸಾದೇನ ಭಿಕ್ಷುಕೋ ವ್ಯಾಘ್ರಭಕ್ಷಿತಃ ||

—ಬೇರೆ ವಿಧವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವು ದೈವದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ರಾಜಕನ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಹಿತನಾದ ಓರ್ವ ಭಿಕ್ಷುಕ ನನ್ನು ಹುಲಿಯು ತಿಂದಿತು. (ರಾಜಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೋಹಿತನಾದ ಭಿಕ್ಷುಕನೋರ್ವನು ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಬೇಕೆಂಬ ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದ ಆ ಕನ್ಯೆಯು ದುರ್ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವೆಂದೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೊಳೆಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ದೊರೆಗೆ ಹೇಳಿ ತಾನು ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಯನ್ನು ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆ ಹೊಳೆಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಆ ಭಿಕ್ಷುಕನು ದೊರೆಯ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯ ನೊಬ್ಬನು ಆ ಭಿಕ್ಷುಕನು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲೆ ಹೊಳೆಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದು ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಾಜಕನ್ಯೆಯನ್ನು ತಾನು ಅಪ ಹರಿಸಿ ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಹುಲಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟನು. ಕೆಳಗೆ ಕಾದು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಆ ಭಿಕ್ಷುಕನು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಹು ಸಂತೋಷ ದಿಂದ ಹೊಡೆದನು. ಅದರೊಳಗೆ ಹಸಿದಿದ್ದ ಹುಲಿಯು ಆತನನ್ನು ಕೊಂದು ತಿಂದಿತು. ಆ ಭಿಕ್ಷುಕನು ಬಗೆದುದೊಂದಾಯ್ತು. ದೈವವು ಬಗೆದುದು ಬೇರೊಂದಾಯ್ತು. ಇದು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಕಥೆ).

ರಾತ್ರೀರ್ಗಮಿಷ್ಯತಿ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಸುಪ್ರಭಾತಂ ಭಾಸ್ವಾನುದೇಷ್ಯತಿ

ಹಸಿಷ್ಯತಿ ಪಂಕಜಶ್ರೀಃ |

ಏನಂ ವಿಚಿಂತಯತಿ ಕೋಶಗತೇ ದ್ವಿರೇಫೇ ಹಾ ಹಂತ ಹಂತ

ನಲಿನೀಂ ಗಜ ಉಜ್ಜಹಾರ ||